

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Шишпанова Н.О.

СТРАХУВАННЯ МАЙНА ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Курс лекцій

для здобувачів вищої освіти ступеня «Магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
денної форми навчання

МИКОЛАЇВ

2018

УДК 368.1:368.8
Ш55

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету протокол № ____ від _____ року.

Укладач:

Н.О.Шишпанова – канд. екон. наук, асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Рецензенти:

Ю.Ю.Чебан – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв;

В.В. Сокур – начальник відділення в м. Миколаїв Приватного акціонерного товариства «УПСК», м. Миколаїв

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2018

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Структурно-логічна схема вивчення дисципліни.....	6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ.....	7
Тема 1. Економічний зміст, об'єкти та види страхування майна та відповідальності.....	7
Тема 2. Страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки.....	22
Тема 3. Особливості страхування майна сільськогосподарських підприємств.....	26
Тема 4. Страхування технічних ризиків.....	39
Тема 5. Страхування кредитних та фінансових ризиків.....	45
Тема 6. Страхування транспортних засобів і вантажів.....	50
Тема 7. Страхування майна громадян.....	63
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СТРАХУВАННЯ	
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	69
Тема 8. Економічна суть, необхідність та особливості страхування відповідальності.....	69
Тема 9. Страхування загальної цивільної відповідальності.....	75
Тема 10. Страхування професійної відповідальності.....	83
Рекомендовані літературні джерела та законодавчо-нормативні акти.....	90

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Страховання майна та відповідальності» спрямована на вивчення питань у галузі страхування майна та відповідальності, набуття майбутніми спеціалістами теоретичних, методичних та практичних навичок розробки та здійснення операцій щодо страхування майна, оволодіння практичними навичками визначення сукупності заходів по ефективному страховому захисту майна.

Мета дисципліни «Страховання майна та відповідальності» полягає в оволодінні теоретико-методичними та практичними навичками у галузі страхування майна, вивченні сутності і видів майнового страхування, що сприятиме розумінню суті, місця та значення майнового страхування для успішного управління цими процесами.

Завдання дисципліни: набуття майбутніми спеціалістами теоретичних, методичних та практичних навичок розробки та здійснення операцій щодо страхування майна, оволодіння практичними навичками визначення сукупності заходів по ефективному страховому захисту майна.

Предмет дисципліни: система відносин між сторонами страхової угоди з приводу купівлі-продажу страхових продуктів при здійсненні страхування майна та відповідальності.

Місце дисципліни в навчальному процесі підготовки магістрів: вивчення дисципліни ґрунтується на знаннях таких дисциплін: страхування, страхові послуги, страховий менеджмент.

Знання та вміння, що формуються під час вивчення дисципліни.

Після вивчення дисципліни студент повинен знати:

1. сутність та основні види страхування майна та відповідальності;
2. організаційно-правові питання майнового страхування та відповідальності;
3. сучасний стан ринку послуг з майнового страхування.

На основі отриманих у процесі навчання знань студент повинен уміти:

1. вміти проводити оцінку майна;
2. визначати страхові тарифи при страхуванні майна;
3. визначати страхові тарифи при страхуванні відповідальності;
4. визначати страхові відшкодування у разі настання страхового випадку при страхуванні майна;
5. укладати договори страхування майна та відповідальності.

Вивчення теоретичних основ страхування майна та відповідальності здійснюється в розрізі наступних змістових модулів і тем:

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ

Тема 1. Економічний зміст, об'єкти та види страхування майна та відповідальності

Тема 2. Страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки

Тема 3. Особливості страхування майна сільськогосподарських підприємств

Тема 4. Страхування технічних ризиків

Тема 5. Страхування кредитних та фінансових ризиків

Тема 6. Страхування транспортних засобів і вантажів

Тема 7. Страхування майна громадян

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Тема 8. Економічна суть, необхідність та особливості страхування відповідальності

Тема 9. Страхування загальної цивільної відповідальності

Тема 10. Страхування професійної відповідальності

**СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«СТРАХУВАННЯ МАЙНА ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ»**
для здобувачів вищої освіти обліково-фінансового факультету
(5-го курсу) за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Страхування майна та відповідальності	Змістовий модуль 1. Майнове страхування	Тема 1. Економічний зміст, об'єкти та види страхування майна та відповідальності
		Тема 2. Страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки.
		Тема 3. Особливості страхування майна сільськогосподарських підприємств.
		Тема 4. Страхування технічних ризиків.
		Тема 5. Страхування кредитних та фінансових ризиків.
		Тема 6. Страхування транспортних засобів і вантажів.
		Тема 7. Страхування майна громадян.
	Змістовий модуль 2. Страхування відповідальності	Тема 8. Економічна суть, необхідність та особливості страхування відповідальності.
		Тема 9. Страхування загальної цивільної відповідальності.
		Тема 10. Страхування професійної відповідальності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ

ТЕМА 1 – ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ, ОБ'ЄКТИ ТА ВИДИ СТРАХУВАННЯ МАЙНА ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхової відповідальності та страхового майна, ознайомлення з видами та об'єктами страхової відповідальності й пізнання його правових основ.

Ключові поняття: майнове страхування, об'єкти страхування майна, основний договір, додатковий договір, спеціальний договір, міжнародна система страхування «Зелена картка». Моторне (транспортне) страхове бюро України, Національний ядерний страховий пул.

План:

1. Загальна характеристика майнового страхування: економічний зміст, об'єкти та види страхування майна.
2. Страхування майна юридичних осіб (виробничого майна).
3. Страхування майна фізичних осіб (особистого майна).
4. Економічна суть, необхідність та особливості страхування відповідальності.
5. Форми страхування відповідальності.

1.Загальна характеристика майнового страхування: економічний зміст, об'єкти та види страхування майна

Майнове страхування є однією з галузей страхування. Його значення зумовлене тим, що майно служить обов'язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб і життєдіяльності людей, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним у системі страхових відносин.

Економічне призначення майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків.

Під *майном* у майновому страхуванні розуміють як конкретні предмети, вантажі, транспортні засоби, так і групу речей, предметів, виробів тощо.

Закон України «Про страхування» визначає як *об'єкт страхування майна* майнові інтереси, що пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном.

Страховий захист охоплює лише ті майнові інтереси, які зумовлені необхідністю збереження майна через можливість його знищення, затоплення, пошкодження, крадіжки у результаті настання непередбачуваних випадків та інших негативних подій, а не отриманням якихось вигод чи переваг, пов'язаних із володінням, користуванням чи розпорядженням цим майном.

Звідси *під майном*, що підлягає страхуванню, розуміють не всі, а лише такі об'єкти цивільних прав, стосовно яких:

- існує інтерес щодо їх збереження;
- завдані страховим випадком збитки можна оцінити вартісно.
- *Не страхуються предмети*, факт знищення яких важко встановити, тобто діють певні обмеження щодо об'єктів майнового страхування. Зокрема, не приймаються на страхування:
 - документи, грошові знаки та цінні папери;
 - рукописи, креслення, бухгалтерські та ділові книги;
 - картотеки;
 - технічні носії інформації (магнітні плівки, касети, магнітні диски тощо);
 - дорогоцінні метали;
 - майно, яке знаходиться у застрахованому приміщенні, але не належить страхувальнику;
 - будівлі, споруди, які перебувають в аварійному стані чи знаходяться у зоні, якій загрожують обвали, зсуви, повені та інші стихійні явища;
 - виробнича деревина та дрова на лісосіках і під час сплаву тощо.

Страховальниками у майновому страхуванні можуть бути юридичні й (або) фізичні особи.

Залежно від того, хто виступає у ролі страхувальника, ця галузь страхування охоплює дві підгалузі:

3. Страхування майна юридичних осіб (виробничого майна):

- нерухоме майно;
- обладнання;
- устаткування;
- транспортні засоби;
- вантажі;
- інструменти;
- інше майно підприємств.

2. Страхування майна фізичних осіб (особистого майна):

- будівлі та квартири громадян;

- домашні тварини;
- транспорт;
- домашнє майно та майно на садибі;
- інше майно.

Залежно від виду страхових подій майнове страхування класифікують за такими групами ризиків:

- страхування майна від вогневих ризиків та стихійного лиха (вогневе страхування);
- страхування сільськогосподарських культур від стихійних явищ, посухи, граду тощо;
- страхування тварин на випадок загибелі в результаті хвороби та нещасних випадків;
- страхування засобів транспорту від аварій, крадіжок та інших ризиків тощо.

Страхування майна як юридичних, так і фізичних осіб може здійснюватись у добровільній і обов'язковій формах.

Добровільне страхування– це страхування, яке здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог цього Закону. Конкретні умови страхування визначаються при укладенні договору страхування відповідно до законодавства.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про страхування», видами добровільного майнового страхування, на які видається ліцензія, є:

- страхування залізничного транспорту;
- страхування наземного транспорту (крім залізничного);
- страхування повітряного транспорту;
- страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту);
- страхування вантажів та багажу (вантажобагажу);
- страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ;
- страхування іншого майна.

Ст. 7 Закону України «Про страхування» передбачені такі види обов'язкового майнового страхування:

- авіаційне страхування цивільної авіації;
- страхування засобів водного транспорту;
- страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими

підприємствами, врожаю зернових культур цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності;

- страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України «Про угоди про розподіл продукції»;
- страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти та газу у випадках, передбачених Законом України «Про нафту і газ»;
- страхування об'єктів космічної діяльності (наземна інфраструктура), перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного космічного агентства України;
- страхування об'єктів космічної діяльності (космічна інфраструктура), яка є власністю України, щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі;
- страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленим Кабінетом Міністрів України;
- страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб.

Отже, страхування майна фізичних осіб здійснюється в основному в добровільній формі, тоді як значна частина майна юридичних осіб страхується в обов'язковій формі. Насамперед, це стосується тих об'єктів, які мають високу вартість та зачіпають майнові інтереси не тільки окремих суб'єктів господарювання, але й національні інтереси.

2. Страхування майна юридичних осіб (виробничого майна)

Юридичні особи можуть страхувати таке майно:

- державне;
- власне;
- орендне;
- заставне;
- лізингове.

Підприємства можуть укласти такі види договорів страхування майна:

- основні;
- додаткові;
- спеціальні.

За основним договором можна застрахувати все майно, що належить підприємству: будівлі, споруди, передавальні пристрої, силові та інші машини, обладнання, транспортні засоби, риболовецькі судна, знаряддя лову, об'єкти незавершеного виробництва, інвентар, готову продукцію, сировину, товари, матеріали та інше майно.

За додатковим договором можна застрахувати:

- майно, одержане підприємствами згідно з договором найму (в оренду, лізинг, прокат);
- прийняте від інших підприємств та населення для переробки, ремонту, перевезення, зберігання, на комісію тощо.

Спеціальний договір може бути укладено на страхування:

- окремого виду майна чи окремого об'єкта (вибіркове страхування);
- майна, переданого згідно з договорами найму (в оренду, лізинг, прокат);
- майна на час проведення експериментальних або дослідницьких робіт, експонування на виставках.

Порядок та основні умови страхування майна зазначено у Правилах страхування за видами майна чи ризиків, які розробляються самостійно окремими страховиками та підлягають реєстрації в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України при видачі ліцензії на право здійснення відповідного виду страхування.

Основні умови страхування майна охоплюють такі три аспекти:

- 1) страхову відповідальність;
- 2) страхову оцінку та страхову суму;
- 3) принципи відшкодування збитків.

Страхова відповідальність – це перелік страхових ризиків, у випадку виникнення яких страховик бере на себе зобов'язання відшкодувати збитки. У страхуванні майна використовується стандартний перелік ризиків, який в окремих випадках може доповнюватися або конкретизуватися страховиком.

Страхування майна здійснюється на випадок загибелі, знищення чи пошкодження його внаслідок таких страхових випадків (ризиків):

- пожежі, удару блискавки;
- стихійного лиха (землетрусу, повені, буревію, зливи, граду, обвалу та інших незвичних для певної місцевості природних та кліматичних явищ);
- аварій опалювальної, протипожежної, водопровідної, каналізаційної систем та інших технічних аварій;
- неправомірних дій третіх осіб, крадіжок тощо.

Майно вважається застрахованим і на той випадок, коли у зв'язку з вогнем чи раптовою загрозою стихійного лиха його необхідно розібрати або перенести на інше місце.

Із обсягу страхової відповідальності виключаються збитки, завдані майну внаслідок:

- процесів, яких не можна уникнути в роботі або таких, що природно впливають з них (корозії, гниття, природного зносу та інших властивостей предметів);
- його обробки вогнем, теплом або іншими термічними впливами з метою переробки, висушування, варіння, плавлення металів тощо;
- змін навігаційних та інших умов;
- дії електричного струму на різні електричні пристрої і несправностей електротехнічного обладнання;
- навмисних дій страхувальника та осіб, які знаходяться з ним у трудових відносинах;
- викрадення майна, якщо факт крадіжки не підтверджено міліцією або іншими правоохоронними органами;
- неналежного зберігання майна;
- радіоактивного забруднення;
- дефектів майна, які мали місце до укладення договору;
- терористичних актів, військових дій, громадянських заворушень, конфіскації або арешту майна;
- державного перевороту або змови.

Страхувальники мають право застрахувати майно від усіх запропонованих у правилах страхування ризиків або обрати лише конкретні ризики. Розміри страхових тарифів встановлюються окремо за видами ризиків і коригуються залежно від рівня складності ризику та інших обставин. Для коригування використовуються понижувальні або підвищувальні коефіцієнти.

Важливе значення мають страхова сума і страхова оцінка. Страхова сума за кожним застрахованим об'єктом має відповідати його дійсній вартості. Це надзвичайно важливо, оскільки якщо сума

заміщення буде недостатня, то страхувальник не буде зацікавлений у страхуванні, а якщо вона буде занадто висока, то така ситуація не буде вигідна для страхової компанії, оскільки за таких умов страхувальник буде зацікавлений у настанні страхового випадку. Дійсна (страхова) вартість майна визначається по-різному залежно від виду майна, *яке з метою страхової оцінки ділиться на такі групи:*

1. Основні засоби.
2. Товарно-матеріальні цінності.
3. Продукція у процесі виробництва або обробки.
4. Об'єкти у стадії незавершеного будівництва
5. Експонати виставок, музейні коштовності, колекції, авторські роботи, антикваріат.

Страхова оцінка базується на двох типах покриття:

- 1) страхове відшкодування;
- 2) страхове відновлення.

Перший тип означає, що страхове відшкодування повинно забезпечити страхувальнику компенсацію збитків у розмірі дійсної на момент страхового випадку вартості майна, тобто страхувальника після настання страхового випадку треба поставити в таке ж фінансове становище, в якому він знаходився безпосередньо до страхової події. Такий тип покриття стосується всіх груп майна.

Другий тип означає, що при страховому випадку буде покриватися вся вартість відновлення знищеного чи пошкодженого майна. Страхувальник після виплати йому страхового відшкодування буде поставлений у кращі умови, ніж він був до страхової події. По-іншому, страхувальник отримає таку суму, яка йому потрібна для повторного будівництва чи придбання ідентичного об'єкта взамін попереднього. Переважно такий тип покриття застосовується тільки для першої групи майна.

Враховуючи такий підхід, страхова сума:

для основних засобів (будівель, споруд, передавальних пристроїв, машин, обладнання та ін.) дорівнює відновлювальній вартості або балансовій з урахуванням зносу;

для товарно-матеріальних цінностей — купівельній вартості (вартості придбання);

для продукції у процесі виробництва або обробки — витратам на її виготовлення;

для об'єктів у стадії незавершеного будівництва — фактично здійсненим витратам на їх створення;

для іншого майна (експонатів виставок, музейних коштовностей, колекцій, авторських робіт, антикваріату тощо) — договірній (оціночній) або ринковій вартості.

Майно приватного підприємця в разі відсутності балансу приймається на страхування згідно з його описом за оціночною вартістю.

Оціночна вартість майна може бути визначена на основі експертної оцінки, яку здійснюють сюрвеєри. В Україні вже створені оціночні (сюрвеєрні) бюро.

Майно може бути застраховане як на повну вартість, так і на певну частку. У разі страхування майна не на повну вартість збитки при настанні страхової події, як правило, також відшкодовуються не в повному обсязі (застосовується пропорційна система страхового відшкодування).

Обчислення страхових платежів (страхових премій, страхових внесків) здійснюється, виходячи із страхової суми і страхових тарифів, які встановлені для окремих ризиків і диференційовані залежно від складності ризику чи інших обставин, відображених у договорі страхування. При обчисленні страхових внесків враховуються також різні знижки, пільги, які надаються страхувальнику з боку страховика. Розмір страхових платежів може залежати ще і від таких складових:

- виду майна та умов зберігання майна;
- технічного стану підприємства;
- виду виробництва;
- строку страхування;
- форми внесення страхових платежів;
- укладення договору з франшизою;
- безперервності страхування протягом кількох років;
- відсутності страхових випадків;
- здійснення превентивних заходів тощо.

Так, більш високі ставки застосовуються при страхуванні обладнання, приладів під час проведення дослідницьких та експериментальних робіт, космічної техніки. Підвищені ризики супроводжують транспортні засоби, тому вони страхуються за окремими тарифами.

Майно вважається застрахованим, якщо між страховиком і страхувальником укладено договір страхування. Договір страхування переважно укладається на підставі письмової заяви страхувальника. У передбачених випадках до заяви може додаватись опис майна, який є

невід'ємною частиною договору. При укладенні договору страхування страхувальник зобов'язаний надати страховику правдиву інформацію про всі відомі йому обставини, що мають значення для оцінки страхового ризику. В окремих випадках при укладанні договорів страхування майна може бути передбачено видачу страхувальнику страхового свідоцтва (страхового поліса).

Договори страхування майна укладаються переважно від 1 до 11 місяців, на один рік і більше (невизначений строк) із щорічним уточненням вартості майна. Якщо у період дії договору страхування вартість майна змінюється, це зумовлює необхідність перерахунку страхової суми і страхових платежів та укладання додаткового договору на строк до закінчення дії основного договору, або навіть переукладання чинного договору.

Після одержання згоди від страховика на укладення договору страхувальник зобов'язаний сплатити страхові внески або їх частину протягом визначеного строку на рахунок страховика. Внески сплачуються в безготівковому порядку або готівкою.

Загальні вимоги до змісту договору страхування та порядку його укладення визначено у Законі України «Про страхування» (розділ II).

У разі настання страхової події зі застрахованим майном *задоволення претензій страхувальника відбувається в такій послідовності*: встановлюється факт настання страхової події; складається страховий акт про страховий випадок; визначається розмір збитку та страхового відшкодування; здійснюється страхова виплата.

Загальні умови та порядок виплати страхового відшкодування зазначені у ст. 25 Закону України «Про страхування». Конкретні умови визначені в правилах та в договорі страхування.

Якщо в договорі страхування не передбачено іншого, то збитки відшкодовують таким чином:

- ❖ у разі пошкодження майна страхове відшкодування виплачується у розмірі різниці між заявленою страховою сумою та вартістю залишків майна, придатних для подальшого використання;
- ❖ у разі втрати майна страхове відшкодування виплачується в розмірі дійсної (відновної) вартості з вирахуванням зносу та вартості залишків майна, придатних для подальшого використання.

При настанні страхового випадку страхувальник повинен:

- вжити заходів щодо запобігання та зменшення збитків;

- повідомити страховика про настання страхового випадку в строк, визначений договором страхування;
- повідомити у відповідні органи про настання події згідно з їх компетенцією (міліцію, пожежну, аварійну службу тощо);
- надати страховику всі документи, необхідні для встановлення причин та розміру збитку;
- до прибуття представника страховика зберігати всі залишки знищеного або пошкодженого майна.

Розрахунок та виплата страхового відшкодування проводиться на підставі заяви страхувальника та страхового акта чи аварійного сертифіката. Страховий акт складається страховиком або уповноваженою ним особою – аварійним комісаром з обов'язковою участю представника страхувальника.

Аварійні комісари – це особи, які займаються визначенням причин настання страхового випадку та розміру збитків, кваліфікаційні вимоги до яких встановлюються актами чинного законодавства України.

Страхове відшкодування не може перевищувати розміру прямого збитку щодо застрахованого майна. До суми збитку можуть включатись також витрати, пов'язані з рятуванням майна, збереженням його залишків до складання страхового акта, прибиранням та впорядкуванням території, проведенням експертизи та інші необхідні та доцільні витрати.

Страховик може відмовити у виплаті страхового відшкодування, якщо страхувальник не виконав обов'язків, передбачених договором страхування.

Підстави та порядок відмови регламентовані ст. 26 Закону України «Про страхування». Ними можуть бути:

1. навмисні дії страхувальника, спрямовані на настання страхового випадку;
2. вчинення страхувальником – фізичною особою або іншою особою, на користь якої укладено договір страхування, умисного злочину, що призвів до страхового випадку;
3. подання страхувальником свідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування;
4. отримання відшкодування збитків від винної особи;
5. несвоєчасне повідомлення про настання страхового випадку або створення страховику перешкод у визначенні обставин та причин збитку;
6. інші причини, якщо це не суперечить законодавству України.

Договір страхування майна дійсний до повної виплати страхового відшкодування. Виплата страхового відшкодування здійснюється у встановленому договором порядку та у визначений строк. При цьому може утримуватись франшиза або черговий платіж, якщо договір поновлено.

3. Страхування майна фізичних осіб (особистого майна)

Страхування майна фізичних осіб — це підгалузь майнового страхування, яка історично виникла першою. Страхування майна фізичних осіб проводиться на випадок створення фінансової безпеки для власника майна.

Об'єктом страхування виступає майно фізичних осіб, яке належить їм на правах особистої власності. У власності громадян знаходяться земельні ділянки, квартири, підсобні будівлі, предмети домашнього господарства, транспортні засоби, сільськогосподарський інвентар тощо.

В умовах ринку сфера власності громадян розширюється за рахунок приватних підприємств, створення окремих виробництв, розвитку різного роду промислів тощо, що спричинює розвиток певної підгалузі страхування.

Страхування майна фізичних осіб тепер проводиться, зазвичай, у добровільній формі. **Основними видами страхування майна громадян** є: страхування будівель, страхування домашнього майна, страхування засобів наземного транспорту, страхування тварин громадян, страхування ремонту квартир, страхування майна на садибі, страхування майна громадян, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю, комплексне страхування майна, страхування мисливської зброї, страхування мисливських собак, страхування надмогильних пам'ятників та ін.

4. Економічна суть, необхідність та особливості страхування відповідальності

Страхування відповідальності є однією з найскладніших галузей страхової діяльності. Воно виникло і це на початку 20-х років XIX ст., а в Україні найбільшого розвитку набуло на початку 90-х років XX ст.

За економічним змістом страхування відповідальності відіграє подвійну роль: з одного боку – захищає майнові інтереси самого страхувальника, а з другого – потерпілого (третьої особи) на випадок неплатоспроможності того, хто завдав збиток.

Для страхування становлять інтерес такі види відповідальності:

- адміністративна;
- цивільна;
- матеріальна.

Адміністративна відповідальність – це одна з форм юридичної відповідальності громадян і посадових осіб за здійснення ними адміністративного правопорушення.

Матеріальна відповідальність – це обов’язок працівника відшкодувати збитки, завдані ним підприємству своїми явно протиправними діями, згідно з порядком, установленим трудовим законодавством.

Цивільна (цивільно-правова) відповідальність як один із видів юридичної відповідальності суб’єктів господарювання – це встановлені нормами цивільного та господарського права юридичні наслідки за невиконання або неналежне виконання особою передбачених правом обов’язків, що пов’язано з порушенням суб’єктивних прав іншої особи.

Цивільно-правова відповідальність за порушення зобов’язань або заподіяння шкоди настає за таких умов:

- 1) протиправної поведінки боржника або особи, що заподіяла шкоду;
- 2) наявності збитків або шкоди;
- 3) причинного зв’язку між протиправною поведінкою й настанням шкоди;
- 4) вини боржника або особи, що заподіяла шкоду.

Оскільки при страхуванні відповідальності захищаються не тільки майнові інтереси потерпілої особи, але й майнові інтереси особи, яка заподіяла шкоду, то для притягнення до відповідальності такої особи і визнання факту страхової події необхідними є наявність її вини або визнання того, що її відповідальність настає незалежно від вини.

У цивільному праві діє так званий принцип **генерального делікту**, згідно з яким сам факт заподіяння шкоди вважається протиправним, якщо заподіювач шкоди не доведе, що мав права на дії, що спричинили шкоду. Протиправна заподіяна шкода підлягає відшкодуванню в усіх випадках. Шкода, спричинена правомірними діями, підлягає відшкодуванню тільки у випадках, передбачених законом.

Страхування відповідальності тісно пов’язано з майновим страхуванням, оскільки більшість видів відповідальності передбачає

користування або розпоряджання майном. Проте страхування відповідальності відрізняється від майнового страхування тим, що у страхуванні майна об'єктом захисту є заздалегідь визначене майно на заздалегідь визначену суму, а в страхуванні відповідальності – не заздалегідь визначені майнові блага, а кошти страхувальника в цілому.

Страхування відповідальності відрізняється і від особистого страхування, яке проводиться на випадок настання певних подій, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника. Особисте страхування – це, зазвичай, страхування суми, а страхування відповідальності – галузь страхування, де об'єктом виступає відповідальність перед третіми особами, яким може бути завдано збитку (шкоди) внаслідок яких-небудь дій або бездіяльності страхувальника, тобто це страхування збитків.

Страхування відповідальності вирізняється особливими рисами, пов'язаними з тим, що:

1) у страхуванні відповідальності завжди беруть участь три сторони: страховик, страхувальник і третя особа, яка є наперед невідомою

2) відшкодування стосується як матеріального збитку, так і шкоди, завданої життю і здоров'ю третіх осіб, яким у силу закону або за рішенням суду здійснюються відповідні виплати, що компенсують понесений збиток. Збитки мають деякі особливості:

- причина – ненавмисні дії страхувальника;
- відповідальність повинна бути визначена законодавчо;
- спричинені третім особам, а не самому страхувальнику.

3) договором, зазвичай, не визначається конкретна страхова сума, а оговорюється тільки верхня межа розміру відшкодування (ліміту відповідальності страховика).

Страхування відповідальності залежно від характеру (виду) відповідальності охоплює дві підгалузі.

По-перше, страхування цивільної відповідальності, яке пов'язане з необхідністю відшкодування збитків за цивільно-правовими відносинами.

По-друге, страхування заборгованості, яке пов'язане із борговими зобов'язаннями страхувальника перед третіми особами. Воно охоплює: страхування експортно-імпортних кредитів, страхування товарних кредитів, страхування банківських кредитів та ін., які об'єднуються в систему кредитного страхування.

Форми страхування відповідальності:

У добровільній формі страхуванню підлягають такі види відповідальності:

- страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- страхування відповідальності перед третіми особами.

В обов'язковій формі страхуванню підлягають такі види відповідальності:

- авіаційне страхування цивільної авіації;
- страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних з обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;
- страхування цивільної автовідповідальності власників наземних транспортних засобів;
- страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, якої може бути заподіяно внаслідок ядерного інциденту;
- страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, якої може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежо- та вибухонебезпечні об'єкти, а також об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного й санітарно-епідеміологічного характеру;
- страхування цивільної відповідальності інвестора, у тому числі за шкоду, заподіяну довікільню, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою;
- страхування фінансової відповідальності, життя та здоров'я тимчасового адміністратора та ліквідатора фінансової установи;
- страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо компенсування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення й утилізації (видалення) небезпечних відходів;

- страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності;
- страхування відповідальності щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її в космічному просторі;
- страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок негативних наслідків перевезення небезпечних вантажів;
- страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, установленим Кабінетом Міністрів України;
- страхування відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яку може бути заподіяно третім особам;
- страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи в іншому законному володінні зброю, за шкоду, якої може бути заподіяно третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї;
- страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну;
- страхування відповідальності морського судновласника;
- страхування ліній електропередач та перетворювального обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб;
- страхування відповідальності виробників (постачальників) продукції тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій за шкоду, заподіяну третім особам.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте майнове страхування та його економічний зміст.
2. Які існують види страхування майна?
3. Назвіть особливості страхування майна юридичних осіб.
4. Назвіть особливості страхування майна фізичних осіб.
5. В чому полягає необхідність страхування відповідальності?

ТЕМА 2 – СТРАХУВАННЯ МАЙНА НА ВИПАДОК ВОГНЮ, СТИХІЙНОГО ЛИХА ТА КРАДІЖКИ

***Мета:** засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та відповідальності; ознайомлення з особливостями страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та відповідальності.*

***Ключові поняття:** страхова сума, об'єкти страхування на випадок вогню, стихійного лиха та відповідальності, ризики, оціночна вартість майна, контрактна вартість майна, страхування від вогню.*

План:

1. Об'єкти страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки.
2. Ризики, що приймаються на страхування на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки.
3. Особливості страхування майна промислових підприємств від вогню.
4. Типи договорів страхування майна підприємств.

1.Об'єкти страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки

Даний вид страхування є найбільш важливим для будь-якого підприємства, тому що дозволяє захистити від можливого збитку його майно, несприятливі події з яким можуть поставити під загрозу саме існування цього підприємства.

Об'єкти страхування майна:

1. нерухомість;
2. внутрішнє оздоблення приміщень;
3. промислове устаткування;
4. меблі й офісна техніка;
5. комп'ютерна техніка;
6. товарні запаси;
7. інше майно.

2.Ризики, що приймаються на страхування на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки

Ризики, що приймаються на страхування:

1. пожежа, удар блискавки, вибух побутового газу, а також збитки, що відбулися внаслідок заходів щодо рятування майна, гасіння пожежі або попередження її поширення;
2. вибух парових казанів, газосховищ, газопроводів, машин, апаратів і інших аналогічних пристроїв;
3. стихійні явища (буря, вихор, ураган, смерч, провал ґрунту, повінь, оповзень, затоплення, злива, град, землетрус і т.п.);
4. падіння на застраховане майно пілотованих літальних апаратів або їхніх уламків;
5. пошкодження водою з різних каналізаційних, водопровідних, опалювальних систем і систем пожежогасіння;
6. крадіжка зі зломом, грабіж;
7. навмисні дії третіх осіб;
8. інші ризики за узгодженням сторін.

Страхова сума:

1. Відновлювальна вартість майна. При страхуванні по відновлюваній вартості, при настанні страхової події, буде виплачуватися вартість відновлювальних видатків для приведення ушкодженого майна в стан, що передував страховому випадку (принцип «нове за старе»).

2. Балансова (залишкова) вартість майна.

3. Оціночна вартість майна – відповідно до оцінки експерта-оцінювача.

4. Контрактна вартість майна – вартість доставки, включаючи вартість покупки, митних платежів, транспортних видатків.

Вартість страхування майна залежить від:

- виконаних мір безпеки на об'єктах страхування;
- розміру страхових сум;
- величини погодженої франшизи;
- ступеня схильності об'єктів, що страхуються, до ризиків;
- переліку обраних ризиків;
- кількості видів страхування, за якими клієнт є застрахованим в компанії.

3. Особливості страхування майна промислових підприємств від ВОГНЮ

Страхування від вогню (міжнародна назва такого страхування «*FLEXA*») – відшкодування збитку від раптових і непередбачених випадків пожежі або вибуху, а також деяких інших випадкових і непередбачених подій (ризиків), додаткових щодо

ризиків пожежі та вибуху, що призвели до спалаху застрахованого майна (страхування «від вогню та інших випадків»).

Під поняттям «пожежа» розуміють неконтрольоване горіння, яке спричинило матеріальний збиток. Страхові компанії відшкодовують також збитки, які виникли внаслідок безпосередньої дії вогню (пожежі), а також дії побічних явищ (тиск повітря або газу, тепло, дим).

За основним договором страхуванню підлягає все майно, що належить підприємству:

- будівлі, споруди, передавальні пристрої, силові, робочі та інші машини, обладнання, транспортні засоби, риболовецькі судна, знаряддя лову, об'єкти незавершеного будівництва, інвентар, готова продукція, сировина, товари, матеріали та інше майно.

За додатковими договорами може бути застраховане:

- майно, одержане підприємством згідно з договором майнового найму (якщо воно не застраховане у наймодавця), або прийняте від інших підприємств та населення для переробки, ремонту, перевезення, зберігання, на комісію тощо.
- майно на час проведення експериментальних або дослідницьких робіт, експонування на виставках.

Підприємство має право страхувати будь-яку частину свого майна за повною вартістю (вибіркове страхування).

Для того щоб відшкодування збитків, завданих основним та оборотним фондам, було повним, необхідно правильно їх оцінити.

1. Для оцінювання основних фондів застосовується їх повна балансова вартість за вирахуванням величини зносу.
2. Товарно-матеріальні цінності як власного виробництва, так і придбані підприємством оцінюються в розмірі фактичної собівартості або в цінах, що діяли на день укладання договору з вирахуванням зносу.
3. Об'єкти у стадії незавершеного будівництва - у розмірі матеріальних і трудових витрат, фактично здійснених на час страхового випадку.
4. Продукція у процесі виробництва або обробки - вартості витрачених на момент страхового випадку сировини, матеріалів і вкладеної праці.
5. Експонати виставок, музейні коштовності, колекції, авторські роботи, антикваріат - на вартість, визначену за пред'явленими страхувальником документами або згідно з експертною оцінкою.

Страхова сума у зв'язку зі зміною вартості майна в період чинності договору може бути збільшена за письмовою заявою страхувальника. Страхові платежі перераховуються за строк, що лишився до закінчення дії договору; за кожний місяць додатково нараховується 1/12 річного страхового внеску.

4. Типи договорів страхування майна підприємств

Страхова сума – є грошовою сумою на яку укладений договір страхування майна. Страхова сума може бути меншою ніж вартість майна, або дорівнювати вартості майна. В практиці страхування майна, як правило страхова сума встановлюється меншою ніж дійсна вартість майна.

Для страховика це вигідно тим, що частка відповідальності залишається на страхувальникові, а для страхувальника це вигідно тим, що зменшується вартість страхування.

Договори страхування укладаються на 1 рік або на невизначений термін, при щорічному перерахуванні вартості майна та суми річних платежів. При ліквідації підприємства, договір втрачає силу в день ліквідації, а при злитті, поділі чи відокремленні за 15 днів від дня реорганізації.

При страхуванні майна передбачені пільги, а саме якщо майно повної вартості застраховано терміном 1-4 роки і більше, не одержуючи страхового відшкодування, то передбачена відповідна знижка за 2 роки на 20 %, за 3 роки – 25 %, та за 4 роки 30 %. Підставою для знижки може бути і наявність на підприємстві протипожежної і охоронної систем.

Договір страхування всього майна може бути укладеним на таких засадах:

- на балансову вартість;
- на договірну вартість;
- на певну частку (відсоток) вартості.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть об'єкти страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки.
2. Від чого залежить вартість страхування майна?
3. Назвіть особливості страхування майна промислових підприємств від вогню
4. Що таке страхова сума та як вона визначається?
5. Як розрахувати страхове відшкодування?

ТЕМА 3 – ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ МАЙНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхування майна сільськогосподарських підприємств, ознайомлення з особливостями страхування майна сільськогосподарських підприємств.

Ключові поняття: страхувальники, страховики, страхова сума, страхова премія, збитки, відшкодування, страхування сільськогосподарських тварин.

План:

1. Об'єкти страхування майна сільськогосподарських підприємств.
2. Страхування урожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень
3. Страхування сільськогосподарських тварин.
4. Порядок укладення договору страхування сільськогосподарської продукції

1. Об'єкти страхування майна сільськогосподарських підприємств

Відносини у сфері страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою регулюються:

Конституцією України, Цивільним кодексом України, Законом України "Про страхування", законом про Державний бюджет України на відповідний рік, Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 9 лютого 2012 року № 4391-VI із змінами, внесеними згідно із Законом № 2041-VIII від 18.05.2017 і нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них.

Страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою - економічні відносини щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика шляхом сплати страхувальником страхових платежів (премій), частина яких компенсується за рахунок державних субсидій, та доходів від розміщення коштів цих фондів і визначається наявністю та

особливостями ризиків, носіями яких є сільськогосподарські рослини і тварини.

Принципи страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є:

- підтримка стабільності фінансового становища і кредитоспроможності сільськогосподарських товаровиробників у разі загибелі (знищення, втрати), пошкодження застрахованого майна внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов чи інших несприятливих подій, визначених у стандартних договорах страхування;
- обов'язковість укладення договору страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою як умови при наданні сільськогосподарським товаровиробникам окремих видів державної підтримки та дотацій, визначених Кабінетом Міністрів України;
- рівна доступність до державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників незалежно від їх організаційно-правової форми;
- забезпечення відшкодування збитку, завданого страхувальникам внаслідок настання страхових подій, у розмірі, порядку і на умовах, встановлених цим Законом;
- виконання зобов'язань України у сфері міжнародної торгівлі.

Суб'єктами відносин страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є страхувальники і страховики.

Страховиками є юридичні особи, що отримали відповідну ліцензію.

Страхувальник - сільськогосподарський товаровиробник, який уклав із страховиком договір страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою

Право страхувати сільськогосподарську продукцію мають сільськогосподарські товаровиробники, що здійснюють свою діяльність на території України та відповідають визначеним Кабінетом Міністрів України критеріям (крім нерезидентів).

У разі передачі сільськогосподарських земель в оренду право страхувати сільськогосподарську продукцію, у тому числі посіви та урожай сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень,

належить орендареві, крім нерезидентів. Страхові внески, що вносяться орендарем, не можуть включатися у залік орендної плати.

Предметом договору страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є майнові інтереси страхувальника, пов'язані з його страховими ризиками щодо вирощеної, відгодованої, виловленої, зібраної, виготовленої первинної (без вторинної обробки та переробки) сільськогосподарської продукції (товарів), зазначеної у групах 1-24 УКТ ЗЕД згідно із Законом України "Про Митний тариф України", а саме щодо:

- урожаю сільськогосподарських культур;
- урожаю багаторічних насаджень;
- сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції.

Перелік сільськогосподарської продукції, страхових ризиків, щодо яких здійснюється страхування з державною підтримкою на відповідний фінансовий рік, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Сільськогосподарський страховий ризик (страховий ризик) - ризик загибелі (втрати, пошкодження) застрахованих посівів (посадок), загибелі (недобору, недоотримання) застрахованого урожаю, загибелі (втрати, вимушеного забою, вимушеного знищення, травматичного пошкодження або захворювання) застрахованих сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції, що належать сільськогосподарському товаровиробникові на праві власності або на іншій законній підставі, внаслідок настання страхової події, яка передбачена договором страхування;

Не підлягають страхуванню з державною підтримкою:

- урожай сільськогосподарських культур, які впродовж трьох або більше років не давали урожаю при їх культивуванні;
- урожай багаторічних насаджень плодоносного віку, які не давали урожаю протягом останніх п'яти років;
- хворі сільськогосподарські тварини, птиця, кролі, хутрові звірі, бджолосім'ї, водні біоресурси і тваринницька продукція, а

також ті, що перебувають у зоні карантину або в зоні виникнення надзвичайних епізоотичних обставин.

Страховим випадком є настання певної події, передбаченої договором страхування, внаслідок якої відбулася загибель (втрата, пошкодження) застрахованих посівів (посадок), загибель (недобір, недоотримання) застрахованого урожаю, продукції бджільництва, загибель (втрата, вимушений забій, травматичне пошкодження або захворювання) застрахованих сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції та з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхового відшкодування страхувальнику.

Не вважається страховим випадком втрата сільськогосподарської продукції внаслідок:

- подій, не передбачених договором страхування;
- навмисних дій страхувальника;
- грубих порушень страхувальником агротехнічних, санітарних, ветеринарних або інших вимог, що виявляється в невиконанні страхувальником умов договору страхування щодо строків (термінів) проведення належних заходів згідно з узгодженою при страхуванні технологічною картою, якою обумовлено дотримання визначених агротехнічних правил та вимог агротехніки стосовно застрахованої культури, санітарних, ветеринарних або інших вимог, щодо здійснення сільськогосподарських робіт, передбачених договором страхування, визначених у стандартних страхових продуктах.

2. Страхування урожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень

Страхування урожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень здійснюється на випадок заподіяння збитку внаслідок настання подій (страхових ризиків), передбачених стандартним страховим продуктом.

Страхова вартість урожаю розраховується шляхом множення площі посіву сільськогосподарських культур і посадок багаторічних насаджень на середню врожайність за останні п'ять років, що передують року страхування, та множення на ціну одиниці вирощеної продукції, встановлену для цілей страхування центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику.

Середня врожайність розраховується за даними про фактичний збір вирощеної продукції з одного гектара у центнерах за останні п'ять років, що надаються сільськогосподарським товаровиробником. У разі якщо сільськогосподарський товаровиробник здійснює свою діяльність менше п'яти років, рівень врожайності для розрахунку страхової вартості визначається відповідно до середніх даних по району, в якому розташовані посіви сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень, що підлягають страхуванню.

Ціна одиниці вирощеної продукції розраховується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику. Ціна одиниці вирощеної продукції може бути диференційована за видами продукції, областями або природно-економічними зонами. Дані про рівень цін на продукцію доводяться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику, до відома страхувальників і страховиків.

Визначення страхової суми

Страхова сума встановлюється у договорі страхування на підставі страхової вартості майбутнього урожаю і рівня страхового покриття.

Визначення страхового платежу (страхової премії) за договорами страхування та порядок його сплати

Страховий платіж (страхова премія) встановлюється у договорі страхування між страхувальником і страховиком як добуток страхової суми і страхового тарифу, визначеного для кожного виду сільськогосподарського майна.

Граничні розміри, структура, порядок застосування страхових тарифів за видами майна, що підлягає страхуванню, та за регіонами

України встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику, на підставі актуарних розрахунків спільно з **Аграрним страховим пулом**.

Визначення збитку у разі настання страхового випадку при страхуванні урожаю

Збитком є втрати страхувальника від недобору (недоотримання) урожаю в результаті повної або часткової загибелі (втрати, пошкодження) посівів (посадок) та/або урожаю внаслідок настання страхового випадку. Недобір (недоотримання) урожаю визначається як різниця між страховою вартістю урожаю, вказаною в договорі страхування, і вартістю фактично отриманого після настання страхового випадку урожаю.

Обсяг отриманого урожаю визначається за документами його зберігання та/або реалізації страхувальником. Обсяг отриманого урожаю може бути визначений на підставі оцінки, здійсненої на полі страхувальником і страховиком перед збиранням урожаю (біологічна врожайність). Така оцінка здійснюється в обов'язковому порядку на вимогу будь-якої із сторін договору страхування. У разі залучення до оцінки третьої сторони оплата здійснюється стороною, яка вимагала оцінки.

У разі пересівання або підсіву, здійснених з попереднім повідомленням страховика, витрати на ці роботи включаються в розрахунок збитку. Страховик зобов'язаний відповідно до умов договору страхування виплатити страхове відшкодування в обсязі витрат на пересівання або підсів, але не більше страхової суми, до виконання вказаних робіт. Із суми страхового відшкодування, на яку має право страхувальник, вираховуються виплати, здійснені страховиком за пересівання або підсів, і виплачені раніше суми страхового відшкодування.

Розрахунок збитку проводиться страховиком на підставі заяви страхувальника про виплату страхового відшкодування відповідно до умов договору страхування і зазначається страховиком у страховому акті. У разі розбіжностей при визначенні причин і розміру збитку страхувальник і страховик мають право провести незалежну

експертизу. Така експертиза проводиться за рахунок сторони, яка вимагала її проведення.

Порядок повідомлення про страховий випадок та оформлення страхового акта

1. При настанні страхового випадку страхувальник зобов'язаний не пізніше **72 годин** з дня його настання повідомити про нього у письмовій формі страховика.
2. Зазначаються: реквізити договору страхування, предмет страхування, причина збитків (втрат), дата їх реєстрації, розмір пошкоджених площ, орієнтовні розміри збитку (втрат) та страхового відшкодування.
3. Страховик зобов'язаний протягом **двох робочих днів**, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, **вжити заходів щодо** оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення страхової виплати та скласти страховий акт.
4. В Акті зазначаються:
 - оцінка впливу на урожай застрахованих і незастрахованих ризиків;
 - метод розрахунку і уточнені дані про суму втрат;
 - розмір пошкоджених площ;
 - розмір втрат, понесених внаслідок настання страхового випадку;
 - додаткові витрати страхувальника;
 - розрахунок страхового відшкодування; заперечення сторін щодо розміру встановленого збитку.
5. Страховий акт складається у двох примірниках і підписується страховиком та страхувальником. Страхувальник може залучити до визначення розміру збитку та складення страхового акта представників центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, та/або центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у галузі ветеринарної медицини. Один примірник страхового акта залишається у страховика, другий - у страхувальника.

При частковому пошкодженні сільськогосподарської продукції здійснюється попередня оцінка збитку, що виник внаслідок настання страхового випадку. Після закінчення виробничого циклу (сільськогосподарського року) проводиться остаточна оцінка збитку і виплачується страхове відшкодування.

При оформленні страхового акта страхувальник і страховик мають право проводити **додаткову експертизу**, апелювати до будь-яких доказових документів для встановлення причин і розміру збитку. Вартість експертизи оплачується стороною, яка вимагає її проведення, і не включається до суми страхового відшкодування.

Виплата страхового відшкодування

1. Страховик протягом 14 днів з дня підписання страхового акта здійснює виплату страхувальникові страхового відшкодування.

2. За кожен день прострочення терміну виплати страхового відшкодування, зазначеного у частині першій цієї статті, страховик виплачує страхувальникові пеню у розмірі, встановленому законом.

3. Якщо страхове відшкодування встановлюється на підставі судового рішення, страховик виплачує відшкодування на підставі судового рішення, що набуло законної сили.

4. Сума страхового відшкодування встановлюється у розмірі збитку, але не може перевищувати страхової суми.

3. Страхування сільськогосподарських тварин

Страхування сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції **здійснюється на випадок** завдання збитку внаслідок настання подій (страхових ризиків), передбачених стандартним страховим продуктом.

Страхова вартість визначається виходячи з ціни одиниці продукції, розрахованої АСП. Вказані ціни можуть бути диференційовані за видами продукції, областями або природно-економічними зонами. Дані про рівень цін на продукцію доводяться до відома страхувальників і страховиків.

Сільськогосподарські тварини можуть прийматися на страхування за описом або без опису - за загальною кількістю голів у групах.

При страхуванні сільськогосподарських тварин **за описом загальна страхова вартість тварин визначається** шляхом складання страхової вартості усіх застрахованих сільськогосподарських тварин. При страхуванні сільськогосподарських тварин без опису загальна страхова вартість тварин визначається шляхом складання вартості тварин у кожній групі. При цьому вартість тварин у групі визначається шляхом множення середньої вартості однієї тварини у групі на загальну кількість голів у групі.

Визначення страхової суми

Страхова сума при страхуванні сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції встановлюється в договорі страхування на підставі **їх страхової вартості**.

Визначення розміру збитку у разі настання страхового випадку

Збитком є: втрати страхувальника від загибелі або вимушеного забою (знищення), травматичного пошкодження або захворювання сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції, а також втрати від недобору (недоотримання) продукції бджільництва внаслідок настання страхового випадку.

Збиток визначається виходячи з їх страхової вартості. При цьому збиток зменшується на вартість придатної до використання або реалізації продукції (м'ясо, шкура, шерсть, субпродукти тощо).

Якщо страхування тварин здійснювалося без опису і на дату страхової події загальна кількість тварин даного виду і віку у групі виявилася більшою, ніж було застраховано, розмір збитку визначається пропорційно до загальної кількості застрахованих тварин у групі та фактичної кількості тварин даного виду і віку на дату страхової події.

Обсяг втрат у разі загибелі або вимушеного забою тварин, що вирощуються на м'ясо, розраховується як різниця між вартістю застрахованої продукції і вартістю допущеного до реалізації м'яса.

Порядок повідомлення про страховий випадок та оформлення страхового акта

У разі загибелі або вимушеного забою (знищення), травматичного пошкодження або захворювання застрахованих сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції страхувальник зобов'язаний **протягом 48 годин** з моменту виявлення цієї події повідомити про неї у письмовій формі страховика і зареєструвати факт загибелі, вимушеного забою (знищення), травматичного пошкодження або захворювання сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції в центральному органі виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у галузі ветеринарної медицини (центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері рибного господарства).

У повідомленні зазначаються: обсяг втрат, орієнтовні причини втрат, їх приблизна вартість, дата настання страхового випадку. При вимушеному забої тварин повідомлення про страховий випадок підписується і представником центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у галузі ветеринарної медицини.

4. Порядок укладення договору страхування сільськогосподарської продукції

Порядок укладення договору страхування

Договір страхування укладається між страхувальником та страховиком відповідно до вимог стандартного страхового продукту.

Факт укладення договору страхування підтверджується в письмовій формі згідно з договором страхування, який страховик

надає страхувальнику. Договір страхування укладається у двох примірниках, що мають рівну силу. Завірені страховиком копії договорів страхування **протягом 10 днів** з дати їх укладення передаються до Пулу.

Страховий платіж (страхова премія) сплачується страхувальником відповідно до встановленого договором страхування терміну.

Страховик має право при укладенні договору страхування *обстежувати об'єкт страхування для встановлення вартості майна*, що підлягає страхуванню, і ступеня ризику. Страховик має право контролювати дотримання страхувальником агротехнічних правил та інших умов, встановлених договором.

Страховик зобов'язаний вести реєстр укладених договорів.

Умови договору страхування

1. У договорі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, крім умов обов'язково зазначаються:

1) кадастровий номер і площа земельних ділянок, зайнятих застрахованими культурами, або координати глобальної системи позиціонування (GPS - супутникової системи навігації) - при страхуванні урожаю;

2) вид, порода, санітарно-ветеринарний стан, ідентифікаційний номер (якщо присвоєний) тварини - при страхуванні сільськогосподарських тварин;

3) вид, класифікація, умови розведення та показники вилову водних біоресурсів - при страхуванні живих водних ресурсів;

4) кількість бджолосімей у вуликах, їх продуктивність, умови їх розведення - при страхуванні у бджільництві;

5) прогнозований обсяг продукції (врожайність) в натурі та ціни, що використовуються для розрахунку страхової вартості вирощеної продукції;

6) рівень страхового покриття;

7) основні агротехнічні і технологічні заходи, які страхувальник зобов'язується виконати;

8) порядок визначення розміру страхового відшкодування.

2. Договір страхування може включати й інші умови, що не суперечать законодавству.

Термін дії договору страхування

Відповідальність страховика за договором страхування починається з дня внесення страхового внеску, але не раніше дати, встановленої в договорі.

Термін дії договору страхування сільськогосподарської продукції закінчується в день завершення збирання врожаю і вивезення його з поля.

Термін дії договору страхування сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції закінчується в день закінчення строку, на який був укладений договір страхування, або в день загибелі (втрати, вимушеного забою, вимушеного знищення, травматичного пошкодження або захворювання) застрахованих сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, водних біоресурсів і тваринницької продукції.

Якщо в період страхування настав страховий випадок, страхувальник зобов'язаний повідомити про це страховика, а також про збір урожаю, забій тварин, вилов водних біоресурсів, збирання продукції бджільництва або отримання іншої продукції тваринництва не пізніше ніж за 10 днів до дня передбачуваного початку цих робіт.

Договір страхування, на підставі якого проводиться часткова виплата страхового відшкодування, дійсний до закінчення встановленого в ньому терміну в межах різниці між страховою сумою і виплаченим страховим відшкодуванням.

Припинення дії договору страхування

Дія договору страхування припиняється за згодою сторін, а також у випадках, передбачених договором страхування відповідно до вимог Закону України "Про страхування".

У разі розірвання договору страхування частина страхового платежу (страхової премії), отримана у вигляді субсидії, пропорційно до терміну дії договору, що залишається до його закінчення, відшкодовується страхувальником до державного бюджету протягом 10 днів з дня розірвання договору страхування.

У разі відчуження застрахованого майна страхувальник має право вимагати розірвання договору страхування і повернення страхового платежу (страхової премії) за термін дії договору, що залишається до його закінчення, з утриманням операційних (управлінських) витрат страховика.

Якщо при відчуженні застрахованого майна страхувальник не висунув вимогу розірвання договору страхування, права і обов'язки, зазначені в договорі, бере на себе новий власник. Страховик і новий власник мають право розірвати договір страхування протягом місяця з дня відчуження майна.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть об'єкти страхування майна на сільськогосподарських підприємств.
2. Назвіть особливості визначення факту і причин загибелі (пошкодження) урожаю сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень.
3. Що таке страхова премія та страхові тарифи?
4. Особливості страхування сільськогосподарських тварин.
5. Назвіть особливості страхування будівель.

ТЕМА 4 – СТРАХУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ РИЗИКІВ

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхування технічних ризиків, ознайомлення з особливостями страхування технічних ризиків.

Ключові поняття: види страхування технічних ризиків, напрями страхування, страхування будівельного підприємства, страхові ризики, страхова сума, страхові тарифи, страхування машин, страхове відшкодування.

План:

1. Необхідність та особливості страхування технічних ризиків.
Види страхування
2. Страхування будівельно-монтажних ризиків
3. Страхування машин від поломок та страхування електронної техніки.

1. Необхідність та особливості страхування технічних ризиків. Види страхування

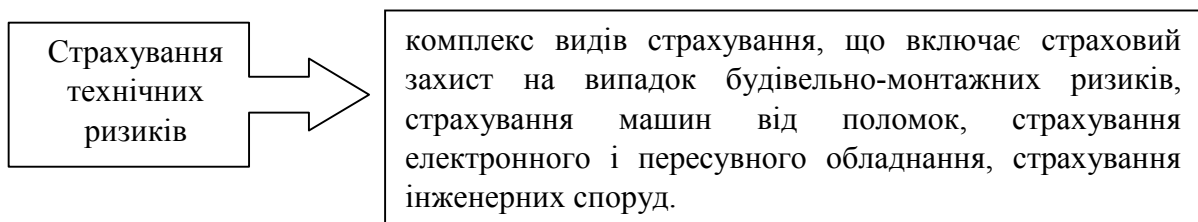

Рисунок 4.1 – Сутність страхування технічних ризиків

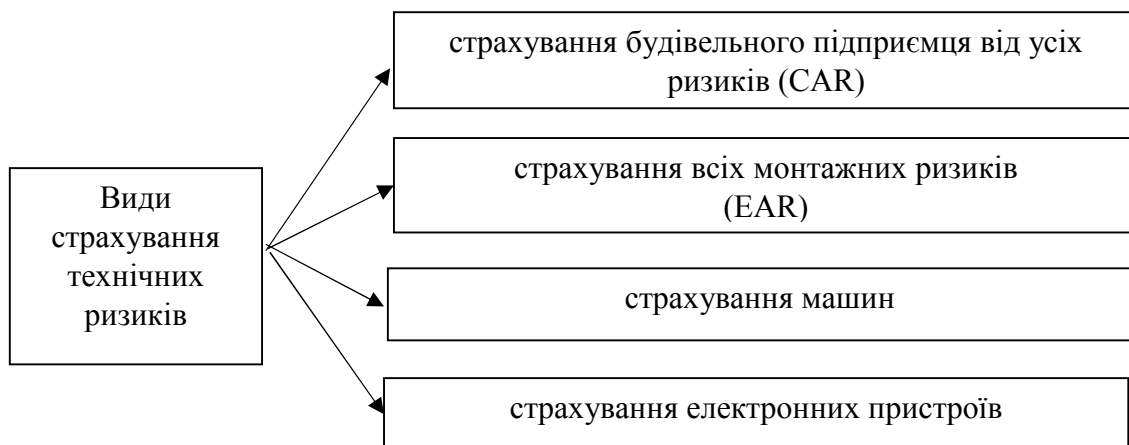

Рисунок 4.2 – Види страхування технічних ризиків

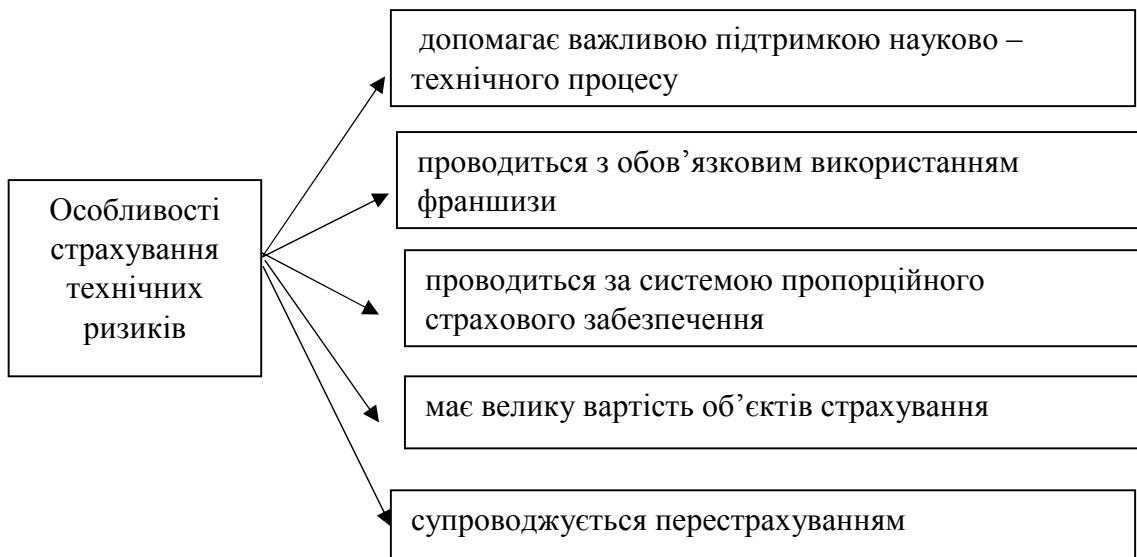

Рисунок 4.3 – Особливості страхування технічних ризиків

Усі послуги зі страхування технічних ризиків подаються страхувальником тільки в добровільній формі.

Рисунок 4.4 – Напрями страхування технічних ризиків

2. Страхування будівельно-монтажних ризиків

Страхування будівельного підприємства від усіх ризиків (CAR – contractors all risks) – страхування всіх видів будівельних об'єктів, у рамках якого надається страховий захист як від збитків, завданих будівельному об'єкту, спорудам на будівельному

майданчику і/або будівельним машинам, так і від претензій третіх осіб унаслідок матеріального збитку або тілесного ушкодження, пов'язаного з будівництвом.

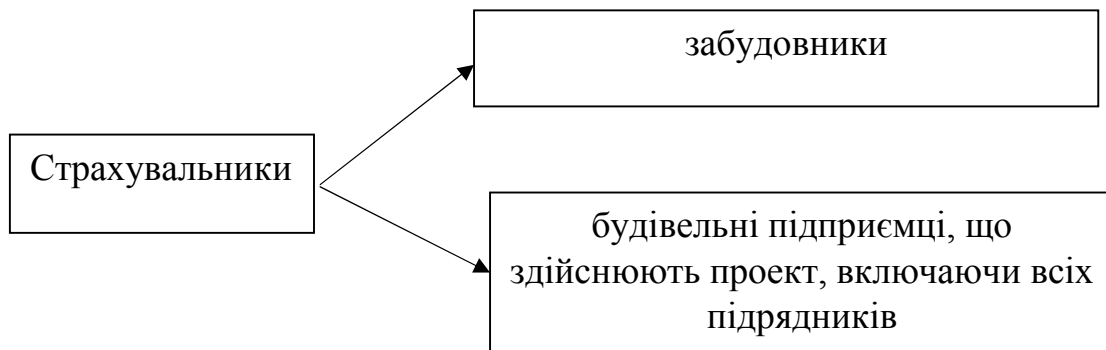

Рисунок 4.5 – Страховальники будівельних ризиків

Договір страхування будівельно–монтажних ризиків може укладатися як на весь період проведення робіт (згідно з договором на будівництво об'єкта), так і на строк проведення окремих етапів робіт або на календарний строк. Договір страхування будівельно-монтажних ризиків діє в межах будівельно-монтажного майданчику.

Рисунок 4.6 – Види об'єктів страхування будівельних ризиків

Страхові ризики:

- пожежа, вибух, удар блискавки, падіння літальних апаратів, збитки, до яких призвела дія води або інших засобів, що використовувались для пожежегасіння;
- повінь, дощ, сніг, лавина, підводний землетрус;
- бурі всіх видів;
- землетрус, осідання ґрунту, зсув, обвал;

- злом, крадіжка;
- будь-який брак внаслідок халатності, необачності, необережності, злого наміру.

Страхова сума – договірна вартість будівництва, включаючи вартість наданих забудовниками будівельних матеріалів і/або виконаних ним робіт.

Оцінка ризику залежить від:

- характеру будівельного майданчика;
- конструктивних особливостей об'єкта та властивостей будівельних матеріалів;
- методів будівництва та заходів, що забезпечують виконання робіт;
- ризиків, які впливають на виконання графіку робіт.

Страхування всіх монтажних ризиків (EAR – erectionallrisks) забезпечує страхувальникові необхідне страхове покриття всіх ризиків, які виникають при монтажі машин та механізмів, а також при зведенні сталевих конструкцій.

Страхувальник:

- виробник чи постачальник монтажного об'єкта;
- фірми, яким доручено виконати монтаж;
- покупець монтажного об'єкта;
- кредитор.

Страховий захист починається після розвантаження матеріалів, устаткування чи обладнання на будівельно–монтажному майданчику, але не раніше дати, обумовленої в договорі (за умовами своєчасної сплати премій) та закінчується у разі виконання всього обсягу будівельних і монтажних робіт, але не пізніше дати, вказаної в договорі страхування.

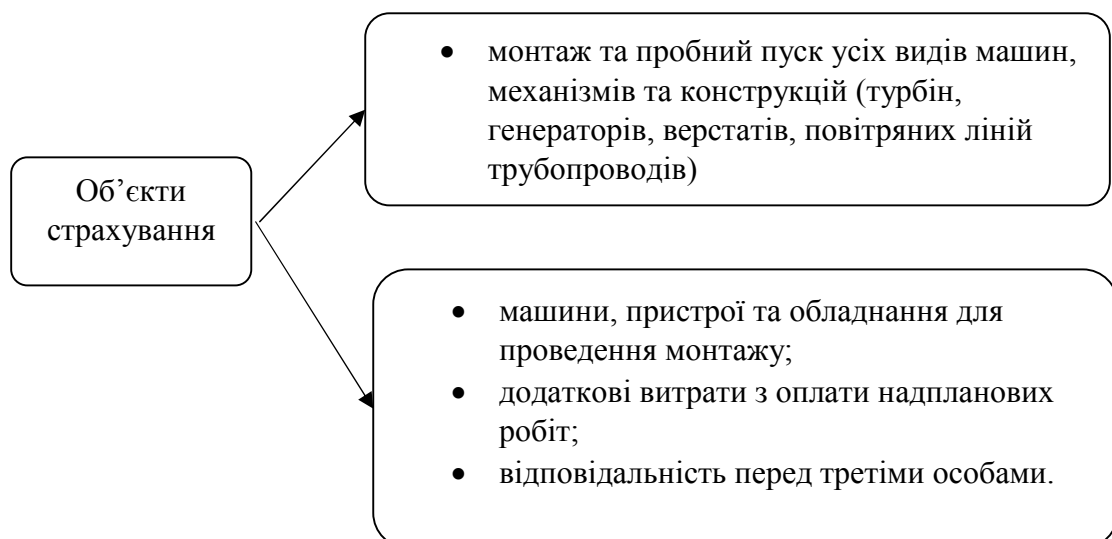

Рисунок 4.7 – Види об'єктів страхування монтажних ризиків

До страхових монтажних ризиків належать:

- аварії, якщо вони не є винятком, визначеним умовами страхування або договорами (відповідно до правил техніки безпеки);
- вогонь (пожежа, удар блискавки, вибух та збитки, понесені під час гасіння пожежі);
- стихійні явища (паводок, повінь, затоплення, зливи, землетрус, надзвичайний для даної місцевості снігопад, буря, осідання ґрунту, зсув, обвал);
- помилки під час монтажу;
- коротке замикання, надлишкова напруга, електрична дуга;
- інші аварійні події.

Страхова сума – вартість установок згідно з договором постачання, включаючи витрати на перевезення, митний збір, інші збори та витрати з монтажу.

Страхові тарифи – встановлюються на основі посібників з тарифікації, при проведенні масових страхових операцій, передбачають звичайні ризики, ступінь яких не збільшений.

3. Страхування машин від поломок та електронної техніки

Страхування машин (Machinersinsurans – M1) – динамічний напрямок страхування, пов'язаний з розвитком технологій.

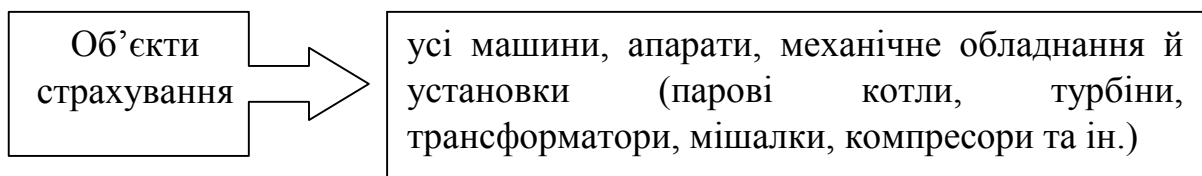

Рисунок 4.8 – Об'єкти страхування електронної техніки

Страхова сума – вартість машин, які підлягають страхуванню.

Страховий тариф визначається окремо за кожним типом машин.

Страхування електронних пристроїв перетворилось на окремий вид страхування, технічних ризиків після 1980 року під впливом розвитку електронних систем.

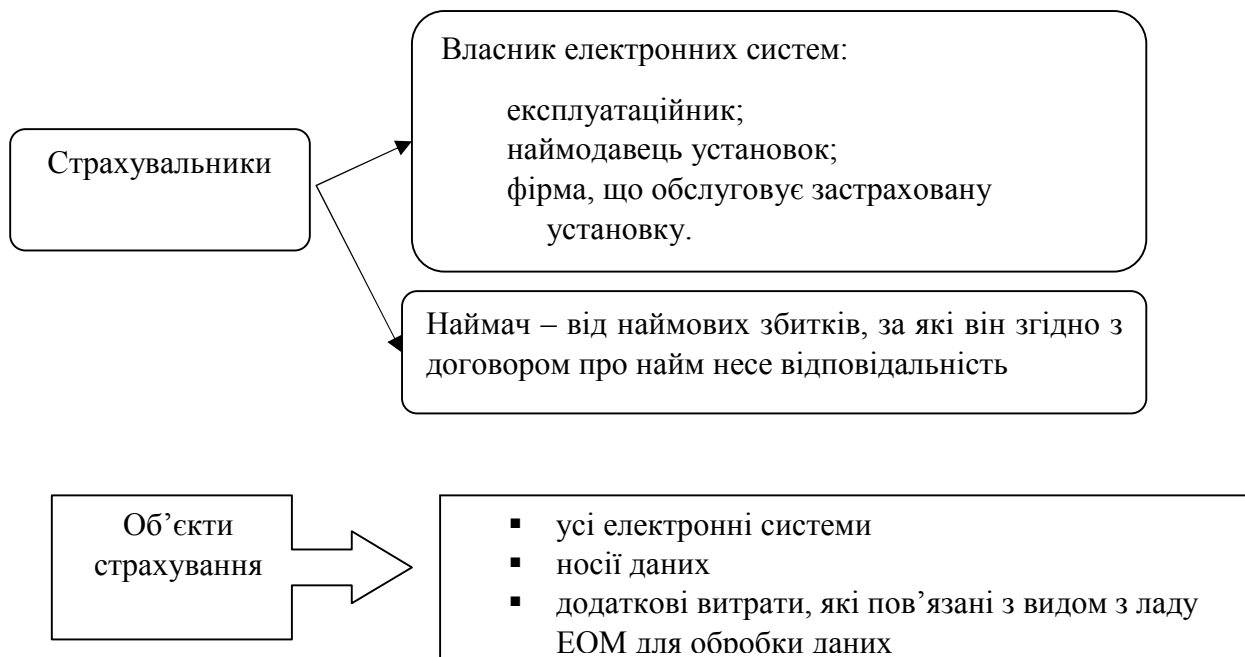

Рисунок 4.9 – Об'єкти страхування електронних систем

Страхова сума – вартість електронних пристроїв, які підлягають страхуванню.

Страхові тарифи – розраховуються на основі нормативів звичайних ризиків з урахуванням специфічних особливостей ризику.

Страхове відшкодування – вартість відновлення пристроїв у межах страхової суми чи ліміту відповідальності за кожним об'єктом.

Страховик відшкодовує страховальникові витрати, необхідні для покриття збитку, заподіяного застрахованому об'єкту, а також витрати, пов'язані з розчищенням території від уламків при ліквідації збитку після страхового випадку (у межах страхової суми).

Існує чимало обставин, за яких, страховик відмовляє страховальнику у відшкодуванні збитків (воєнні дії, вплив ядерної енергії, тощо), що зафіксовані у Правилах страхування страхової компанії.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення «страхуванню технічних ризиків».
2. Назвіть види страхування технічних ризиків.
3. Особливості страхування будівельних підприємств від усіх ризиків.
4. Дайте визначення «страхуванню машин».
5. Які існують напрями страхування технічних ризиків?

ТЕМА 5 – СТРАХУВАННЯ КРЕДИТНИХ ТА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхування кредитних та фінансових ризиків, ознайомлення з особливостями страхування кредитних та фінансових ризиків.

Ключові поняття: страхування кредитних ризиків, страховий випадок, кредит договір'я, система депозитного страхування, фінансовий ринок, страхування фінансових ризиків, страхова сума.

План:

1. Необхідність та значення страхування у фінансово–кредитній сфері.
2. Характеристика основних організаційних форм страхування кредитних ризиків.
3. Сутність та економічний зміст страхування фінансових ризиків

1. Необхідність та значення страхування у фінансово–кредитній сфері

Страхування кредитних ризиків – це господарський механізм, метою якого є перерозподіл збитків між суб'єктами кредитно-страхових відносин при неповерненні кредиту.

Страховий випадок – неповернення або часткове повернення позичальником кредиту у встановлені кредитним договором терміни, невиконання ним відсотків у повному обсязі та в установлені кредитним договором терміни, невиконання інших обов'язків, передбачених кредитним договором.

Рисунок 5.1 – Види кредитного страхування

Страхова сума вираховується з суми кредиту та відсотків за користування кредитом.

Межа відповідальності страховика може коливатися від 50% до 100% суми непогашеного кредиту та відсотку за нього.

Страхова премія залежить від характеру кредиту, діяльності позичальника, мети використання кредиту, наявності товарно-матеріальних цінностей у власності позичальника, які можуть стати забезпеченням при настанні страхової події.

2. Характеристика основних організаційних форм кредитних ризиків

Організаційні форми страхування кредитних ризиків пов'язані з характером страхової угоди. Якщо страхувальником виступає кредитор, то страхова угода належить до майнового страхування, а якщо страхувальником виступає позичальник, то до галузі страхування відповідальності.

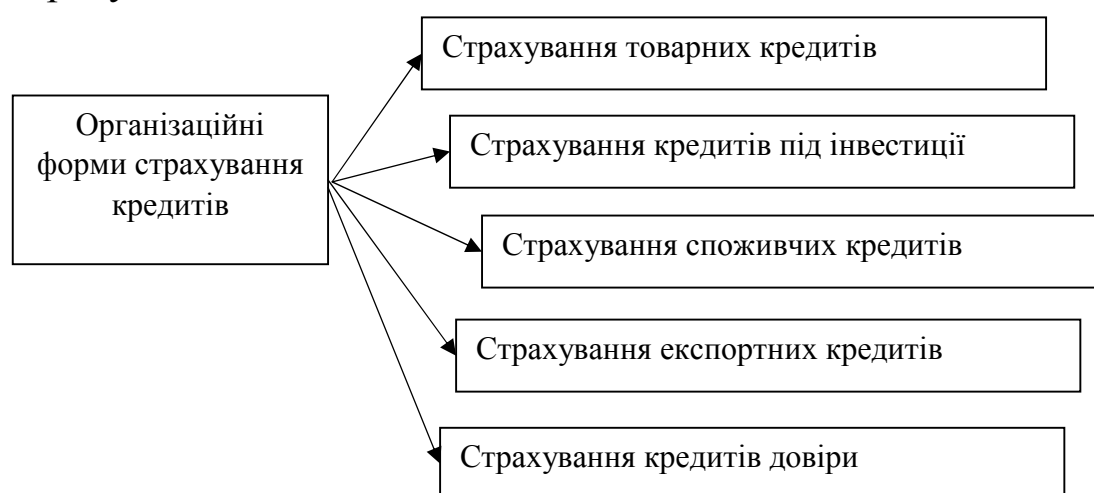

Рисунок 5.2 – Організаційні форми страхування кредитів

Страховання товарних кредитів є операцію делькредерного типу.

Кредит довір'я – форма захисту, яка пропонується підприємцям від незадовільних фінансових наслідків, збитків, завданих власним персоналом, якому з огляду на виконувані ним службові обов'язки необхідно довіряти майнові цінності.

Страховання довіри не належить ні до делькредитного, ні до гарантійного страхування.

При страхуванні довіри страховий поліс становить предмет застави і набирає форми страхової гарантії.

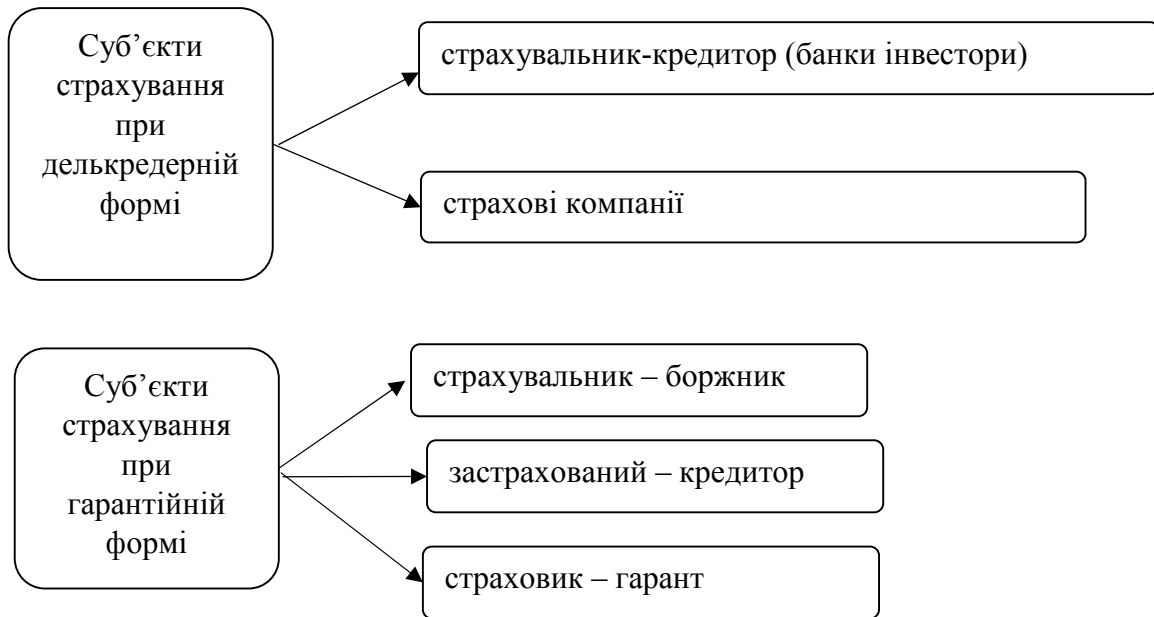

Рисунок 5.3 – Суб'єкти страхування при делькредерній та гарантійній формах

Існує такий різновид страхування як страхування депозитів, який має системний національний характер.

Система депозитного страхування – система взаємної відповідальності комерційних банків перед вкладниками, яка передбачає використання страхових принципів при організації цільового фонду, що може витратитись для повної або часткової компенсації збитку, спричиненого вкладниками банку, який збанкрутував.

3. Сутність та економічний зміст страхування фінансових ризиків

Фінансовий ризик – це імовірність виникнення непередбачених фінансових втрат (зниження очікуваного прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу) в ситуації невизначеності умов фінансової діяльності підприємства.

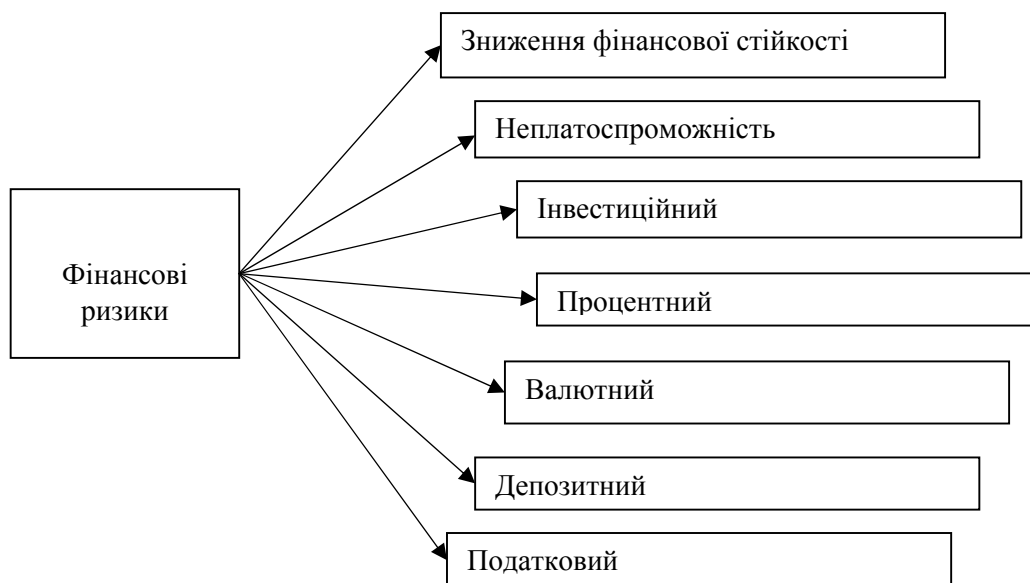

Рисунок 5.4 – Види фінансових ризиків

Страховання фінансових ризиків – це сукупність видів страхових послуг, що передбачають зобов’язання страховика здійснити страхову виплату в розмірі повної або часткової компенсації втрачених доходів (додаткових витрат) страхувальникові.

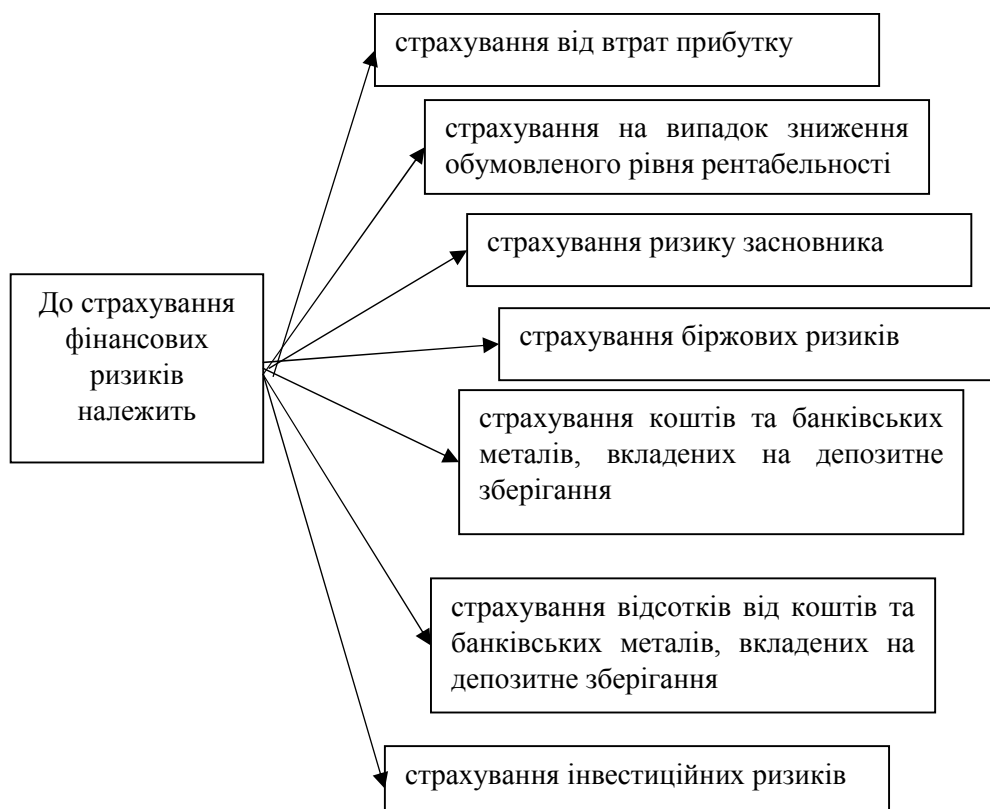

Рисунок 5.5 – Страхові випадки при страхуванні фінансових ризиків

До страхування фінансових ризиків підприємницької діяльності також відносять:

- ✓ страхування лізингових операцій;
- ✓ страхування збитків, пов'язаних з невиконанням контрагентом договірних зобов'язань.

Об'єктом страхування фінансових ризиків є майнові інтереси страхувальника, що не суперечать чинному законодавству України і пов'язані з фінансовим ризиком у його підприємницькій діяльності.

Страхова сума – визначається в межах вкладених коштів та банківських металів, вкладених на депозитне зберігання, та відсотків за ними, грошові оцінки зобов'язань контрагента страхувальника відповідно до укладеної з ним угоди.

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає необхідність страхування у фінансово-кредитній сфері?
2. Охарактеризуйте економічний зміст страхування кредитних ризиків.
3. Назвіть організаційні форми страхування кредитів.
4. Дайте визначення поняттю «кредит довір'я»
5. Охарактеризуйте страхування фінансових ризиків.

ТЕМА 6 – СТРАХУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ І ВАНТАЖІВ

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхування транспортних засобів та вантажів, ознайомлення з особливостями страхування транспортних засобів і вантажів.

Ключові поняття: автомобільний транспорт, страховий тариф, об'єкт автотранспортного страхування, страховальник, форми автотранспортного страхування.

План:

1. Необхідність і значення страхування автотранспортних ризиків.
2. Особливості морського страхування.
3. Авіаційне страхування.

Головними ризиками знищення або пошкодження транспортного засобу є:

- дорожньо–транспортна пригода,
- протиправні дії третіх осіб,
- викрадання та пограбування,
- стихійні лиха.

1. Необхідність і значення страхування автотранспортних ризиків.

Автотранспортне страхування включає в себе декілька окремих видів страхування:

- ✓ страхування транспортних засобів;
- ✓ страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів;
- ✓ страхування вантажів;
- ✓ страхування від нещасних випадків на транспорті;
- ✓ страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів.

Сутність автотранспортного страхування полягає в захисті майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, які зазнали збитків, що стали наслідком використання автомобілів.

Об'єктом автотранспортного страхування може бути майновий інтерес фізичної чи юридичної особи, пов'язаний з експлуатацією автотранспортних засобів; з життям, здоров'ям, працездатністю страховальника або застрахованих осіб; з

відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди фізичної особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі.

Рисунок 6.1 – Види об'єктів автотранспортного страхування

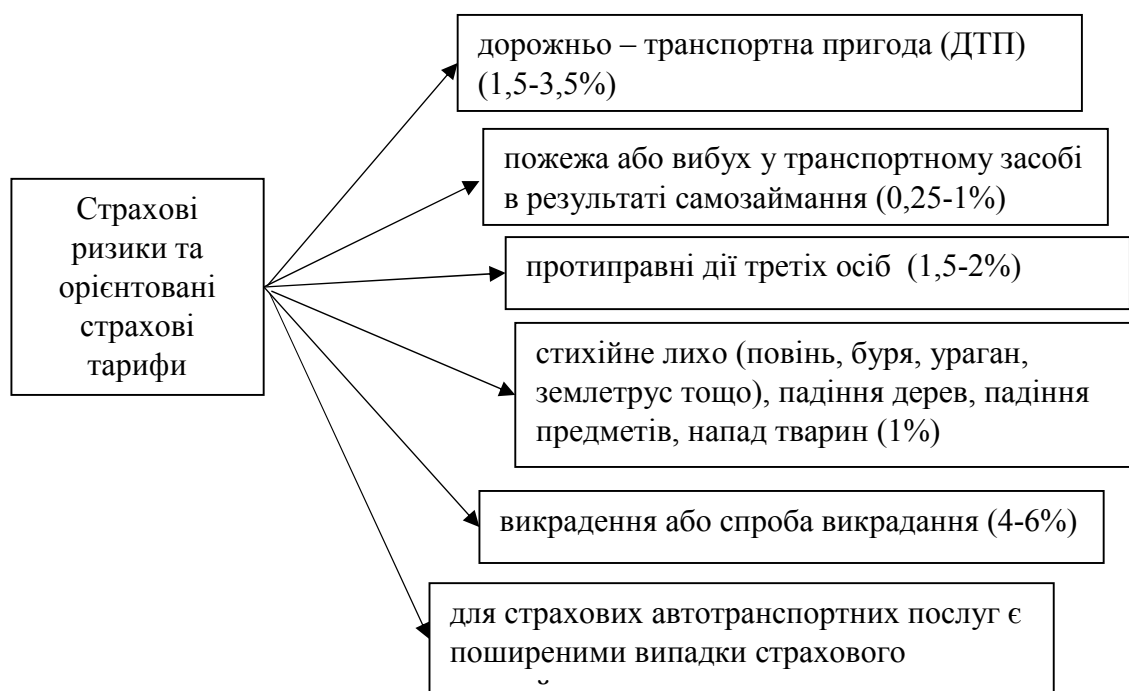

Рисунок 6.2 – Види страхових ризиків автотранспортного страхування

Виокремлюють два види автотранспортного страхування за формою його проведення: добровільне та обов'язкове.

Основні засади добровільного страхування розробляються кожним страховиком самостійно та зазначаються у правилах страхування, складених відповідно до вимог чинного законодавства. Тобто, страхові суми, страхові премії, тарифи, ризики, які

покриваються та ін. у різних страхових компаніях можуть суттєво відрізнитися.

Будь-які автотранспортні засоби (автомобілі, мопеди, трактори, мотоцикли, човни, катери, яхти, а також тролейбуси та трамваї) страхуються добровільно.

Перед укладанням договору представник страховика зобов'язаний оглянути об'єкт страхування у присутності страхувальника, перевірити відповідальність номерів кузова, двигуна, рами, даним, зазначеним у технічному паспорті.

Не приймаються на страхування:

- ✓ автотранспортні засоби та причепа, термін експлуатації яких перевищує 10 років;
- ✓ при страхуванні від угона не приймаються на страхування автотранспортні засоби, які не мають протиугона пристроїв;
- ✓ не підлягає страхуванню багаж;
- ✓ багаж автотранспортних засобів, яке має дефекти та пошкодження.

До страхових випадків не належать ситуації при яких було зафіксовано:

- ✓ використання автотранспортного засобу в аварійному стані про який водій знає;
- ✓ керування без посвідчення водія;
- ✓ керування в стадії алкогольного та наркотичного сп'яніння;
- ✓ порушення правил дорожнього руху;
- ✓ порушення правил протипожежної безпеки;
- ✓ порушення правил експлуатації;
- ✓ інше обставини (що перепечено правилами страховика).
- ✓ воєнні дії, страйки;
- ✓ пряма чи непряма дія радіації;
- ✓ перевезення автотранспортного засобу іншими видами транспорту;
- ✓ гниття, корозії та інші;
- ✓ природний знос транспортного засобу;
- ✓ збитки майну страхувальника, водія, пасажирів, які знаходилися в транспортному засобі в момент страхового випадку.

Що ж стосується **обов'язкової форми автотранспортного страхування**, то її підвиди та їх основні характеристики запроваджені на законодавчому рівні.

В Україні затверджено Закон «Про обов'язкове страхування цивільно–правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», який вступив у дію з 1 січня 2005р.

Шкодою, заподіяною життю та здоров'ю потерпілого у результаті ДТП, є шкода пов'язана:

- з лікуванням потерпілого;
- з тимчасовою втратою працездатності потерпілим;
- зі стійкою втратою працездатності потерпілим;
- зі смертю потерпілого.

Право на отримання відшкодування за шкоду, пов'язану зі смертю потерпілого, мають особи, які знаходяться на утриманні потерпілого.

Шкода, заподіяна в результаті ДТП майну потерпілого – це шкода, що пов'язана з:

- пошкодженням чи фізичним знищенням транспортного засобу;
- пошкодженням чи фізичним знищенням доріг, дорожніх споруд, технічних засобів регулювання руху;
- пошкодженням чи фізичним знищенням майна потерпілого;
- проведення робіт, які необхідні для врятування потерпілих у результаті ДТП та евакуація транспортних засобів з місця ДТП.

Таблиця 6.1 Характеристика форм автотранспортного страхування

Характеристика	Добровільне автотранспортне страхування	Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів
Основний акт, яким керуються при договірних відносинах	Договір автотранспортного страхування	Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»
Термін укладання договору	Договір може бути укладений на термін від декількох днів до одного року і набуває чинності з 00 годин дня наступного за днем надходження страхового платежу на розрахунковий рахунок страхової компанії.	Внутрішні договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності укладаються строком на один рік. Їх укладення на строк менший, ніж один рік, але не менш як на 15 днів допускається виключно щодо транспортних засобів: незареєстрованих – на час до їх реєстрації, тимчасово зареєстрованих – на час до їх постійної реєстрації, зареєстрованих на території іноземних держав – на час їх перебування на території

		України. Міжнародний договір "Зелена картка" може укладатися на строк 15 днів, 1 місяць, 2 місяці, 3 місяці, 4 місяці, 5 місяців, 6 місяців, 7 місяців, 8 місяців, 9 місяців, 10 місяців, 11 місяців або один рік.
Суб'єкти страхування	Страховальники, страховики, потерпілі.	Страховальники, страховики, Моторне (транспортне) страхове бюро України (МТСБУ), потерпілі.
Об'єкт страхування	Майнові інтереси, що не суперечать чинному законодавству та пов'язані з правом володіння, користування й розпорядження засобом наземного транспорту, термін експлуатації якого не перевищує 10 років.	Майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з відшкодуванням особою, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, шкоди, заподіяної життю, здоров'ю, майну потерпілих
Страховий випадок	Знищення, пошкодження або втрата транспортного засобу внаслідок: – дорожньо-транспортної пригоди (ДТП); – стихійних лих (бурі, повені, землетрусу та ін.), нападу тварин, пожежі або вибуху в транспортному засобі; – протиправних дій третіх осіб (крім угону та крадіжки); – угону та крадіжки.	Подія, внаслідок якої заподіяна шкода третім особам під час дорожньо-транспортної пригоди.
Страхова сума	Встановлюється на підставі страхової оцінки автотранспортного засобу.	50 тисяч гривень на одного потерпілого – за шкоду, заподіяну майну потерпілих, 100 тис. грн на одного потерпілого – за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю потерпілих.
Страховий тариф	Коливається залежно від тарифної політики компанії страховика, що враховує кон'юнктуру страхового ринку.	Визначається шляхом множення базового страхового тарифу, який закріплено законодавчо на коригуючі коефіцієнти з врахування системи бонус-малус.

2. Особливості морського страхування.

Головним законодавчим актом, який визначає умови морського страхування в Україні, є Кодекс торгового мореплавства, який був прийнятий Верховною Радою 8 грудня 1994 року. Кодекс має спеціальний розділ УІІІ “Морське страхування”.

Стаття 242 Кодексу визначає, що **предметом морського страхування** може бути будь-який інтерес, пов'язаний з мореплаванням, зокрема:

- судно, в тому числі і таке, що будується;
- вантаж;
- фрахт;
- плата за проїзд;
- орендна плата
- очікуваний від вантажу прибуток;
- заробітна плата та інші винагороди капітана, інших осіб або судового екіпажу;
- цивільна відповідальність судновласника і перевізника, а також ризик, взятий на себе страховиком.

До ризиків, пов'язаних з експлуатацією суден, відносяться:

- знищення, пошкодження корпусу, машин, обладнання суден (каско);
- витрати, пов'язані з настанням відповідальності перед потерпілими особами;
- витрати судновласника, призначені на зменшення збитків;

Основні принципи взаємовідносин сторін договору морського страхування були викладені в законі Великобританії про морське страхування в 1906 р. (страхового ризику, страхового інтересу, найвищої взаємної довіри, виплати страхового відшкодування в межах фактичних збитків).

Основними видами морського страхування є:

- страхування морських суден;
- страхування вантажів, які перевозяться морським транспортом;
- страхування відповідальності судновласника.

Головні особливості морського страхування:

1. В морському страхуванні йдеться про великі і найбільші ризики. Тому воно, як правило, здійснюється не окремими страховиками, а об'єднаннями страховиків, які беруть на себе морські ризики на принципах співстрахування та перестрахування.
2. Морські перевезення передбачають широкі міжнародні контакти. Тому у цій сфері існує ряд міжнародних угоді правил, наоснові котрих проводиться страхування і яких повинні дотримуватися національні страховики.
3. Більшість договорів морського страхування укладається на основі Морського страхового полісу Ллойда та Застережень Інституту лондонських страховиків.

4. Невід'ємним і дуже важливим елементом ринку морського страхування є Клуби взаємного страхування судновласників, які здебільшого забезпечують страхування відповідальності.
5. Договори морського страхування у зв'язку з їхньою складністю переважно укладаються за посередництвом страхових брокерів, кваліфікацію яких дозволяє забезпечити найбільш прийнятне для страхувальника страхове покриття.

Нині в Україні у сфері морського страхування працюють страхові компанії, які переважно зосереджені у портових містах (Одесі, Миколаєві, Севастополі, Маріуполі, Іллічівську).

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України створене **Морське страхове бюро України**. Членство в бюро є обов'язковою умовою для отримання ліцензії на страхування морських ризиків.

У складі морського страхування найдавнішим видом є страхування морських суден (каско).

На страхування приймають:

- корпус судна з машинами, обладнанням (устаткуванням), такелажем;
- фрахт, тобто плата за перевезення судном вантажу і пасажирів;
- витрати на спорядження судна та інші витрати, пов'язані з його експлуатацією;
- корпус судна, що будується.

Обсяг страхового відшкодування встановлюється на основі однієї з таких умов:

- з відповідальністю за повну загибель і пошкодження;
- з відповідальністю за повну загибель;
- з відповідальністю за пошкодження.

За договором страхування, який укладений на умові “з відповідальністю за повну загибель та пошкодження”, відшкодовуються:

а) збитки внаслідок повної загибелі судна або видатки з усунення пошкоджень його корпусу, механізмів, машин, обладнання з будь-яких причин, окрім тих, що зазначені в цих умовах;

б) збитки, видатки та внески, пов'язані із загальною аварією у частині судна;

в) збитки в результаті пропажі судна безвісти;

г) необхідні та доцільно здійснені видатки щодо рятування суден;

д) необхідні і доцільно здійснені видатки із запобігання, зменшення і встановлення розміру збитку, якщо збиток відшкодовується за умовами страхування.

За договором страхування, який укладений на умові “з відповідальністю за пошкодження”, відшкодовуються:

а) видатки з усунення пошкоджень судна, його механізмів, машин або обладнання з будь-яких причин, окрім тих, що зазначені в цих умовах;

б) необхідні і доцільно здійснені видатки із запобігання, зменшення і встановлення розміру збитку, якщо збитки відшкодовуються за умовами страхування.

За договором страхування, який укладений на умові “з відповідальністю за повну загибель”, відшкодовуються:

а) збитки внаслідок повної загибелі судна з будь-яких причин, окрім тих, що визначені в цих умовах;

б) збитки внаслідок знищення судна безвісти;

в) збитки, видатки та внески, пов’язані із загальною аварією у частині судна;

г) необхідні і доцільно здійснені видатки з рятування суден;

д) необхідні і доцільно здійснені видатки з метою запобігання збитку, зменшення його і встановлення розміру, якщо збиток відшкодовується за умовами страхування.

Не відшкодовуються збитки, завдані з таких причин:

- навмисні дії і груба необережність страхувальника;
- відомого страхувальнику не мореплавного стану судна;
- зносу, корозії судна, його частин, машин та обладнання;
- експлуатації судна в умовах, не передбачених його льодовим класом.

Розмір страхового відшкодування визначається множенням добової суми фрахту на кількість днів аварійного простою, зменшену на 3 неповні доби. При цьому відшкодування виплачується не більше як за 180 днів аварійного простою. Період аварійного простою визначається з моменту настання страхового випадку і містить в собі час рятувальних операцій та ремонту з усунення пошкоджень, що виникли в результаті страхового випадку.

Страхові тарифи встановлюються у розмірі від 3 – 7 %.

Страхова сума встановлюється в розмірі дійсної ринкової вартості за мінусом франшизи (5 – 10 %).

Важливим видом морського страхування є страхування вантажів (карго).

У страхуванні вантажів застосовуються три варіанти стандартних умов страхового покриття:

- з відповідальністю за всі ризики;
- з відповідальністю за часткову аварію;
- без відповідальності за пошкодження, крім випадків крушіння.

Договір страхування вантажів може бути укладений на окремий рейс і на певний строк.

Страхування на строк відбувається за Генеральним полісом, який забезпечує страховий захист всіх вантажів, отриманих або відправлених страхувальником протягом цього строку (як правило 1 рік).

3. Авіаційне страхування

Ризиками при страхуванні авіаційних суден є:

- повна загибель повітряного судна в результаті авіаційного випадку;
- пошкодження авіаційного судна, тобто раптове і не передбачуване для страхувальника порушення цілісності конструкції або деформація елементів повітряного судна будь-якими предметами, в результаті чого воно втратило властивість виконувати польоти.

При особовому страхуванні членів екіпажу та авіаційного персоналу ризиками є:

- пригоди, які відбулися під час експлуатації авіаційного судна, в результаті чого мали місце:
- загибель застрахованого судна;
- одержання тілесних ушкоджень за смертельним наслідком у випадку авіаційної події;
- отримання застрахованою особою травм, які призвели до інвалідності;
- отримання травм, які призвели до тимчасової втрати працездатності та обумовили госпіталізацію на строк більше 48 годин, на протязі 7 діб від моменту авіаційної події.

Основними видами авіаційного страхування є:

- страхування корпусів повітряних суден (авіа-каска);
- страхування запчастин та двигунів;
- страхування членів екіпажу, авіадиспетчерів та інших спеціалістів;

- страхування пасажирів від нещасних випадків;
- страхування відповідальності аеропортів та власників (операторів) ангарів;
- страхування відповідальності повітряного перевізника і виконува-
- них авіаційних робіт;
- страхування працівників повітряних робіт щодо відшкодування збитків пасажиром, пошті, вантажам іншим користувачам та третім особам.

З метою координації діяльності національних страховиків в галузі авіаційного страхування в Україні створене **Авіаційне страхове бюро**.

Основними особливостями авіаційного страхування є

- тотальні збитки, тобто при падінні авіасуден відбувається його повне знищення;
- застосування обов'язкової форми страхування по всіх видах авіаційного страхування;
- високі страхові тарифи, особливо за корпус авіа судна.

Об'єктом страхування є авіаційне судно, а також запасні частини з усіма видами спеціального обладнання, яке знаходиться на борту, але при умові, що обладнання, запчастини пов'язані із забезпеченням польоту.

Страхові випадки при страхуванні повітряних суден є:

- повна загибель повітряного судна в результаті авіаційної катастрофи;
- зникнення повітряного судна безвісти, тобто про нього нічого не відомо протягом 60 діб з моменту вильоту;
- пошкодження повітряного судна в результаті падіння космічних об'єктів, метеоритів і т. ін.

Ризики, які підлягають страхуванню, охоплюють період польоту, вирулювання, буксування та стоянки літака. Такий розподіл пов'язаний з різними рівнями франшиз, які використовуються по кожному з цих етапів.

Мінімальна страхова сума встановлюється в розмірі залишкової балансової вартості повітряного судна або в розмірі вартості реновації, тобто суми, за яку можна купити таке саме нове повітряне судно.

Договір укладається терміном на 1 рік або на сезон виконання певних робіт або на окремий рейс або на окремий проміжок часу (10 діб).

Страхові тарифи встановлюються в розмірі від 6 до 10 % вартості повітряного судна. При повітряних катастрофах виплачується страхове відшкодування в розмірі повної страхової суми. При наземних аваріях розмір збитку та страхового відшкодування визначається в сумі вартості ремонту повітряного судна.

Об'єктом страхування відповідальності повітряного перевізника є майнові інтереси страхувальника, які виникають внаслідок зобов'язання останнього в порядку, встановленому цивільним законодавством, тобто відшкодувати третім особам (пасажирам та вантажовласникам) збитки, пов'язані з експлуатацією повітряного судна.

Страховими випадками є такі:

- авіаційна пригода за участю повітряного судна страхувальника, внаслідок якої настає його цивільна відповідальність за заподіяну шкоду (життю і здоров'ю пасажирів, їхньому майну і багажу);
- факт пошкодження, псування або заподіяння іншої шкоди багажу, пошти, вантажу, за які повітряний перевізник несе відповідальність за контрактом на перевезення;

Відповідальність за майнові збитки вважається застрахованою на час офіційного перебування вантажу та багажу на повітряному судні чи під час завантаження (розвантаження) на повітряному судні.

Страхувальником по цьому виду страхування є авіаційний перевізник, що має право здійснювати пасажирські та вантажні перевезення.

Договори страхування укладаються на певні періоди: на 1 літо, 1 рік, один рейс і т.д.

В Україні страхові суми за шкоду, заподіяну вантажу, залежать від злітної ваги судна:

- від 2 – 6 т – до 500 тис.грн.
- більше 6 т до 25 т – 1 млн. грн..
- від 25 до 50 т – 5 млн.грн..
- понад 100 т – 20 млн.грн..

Страхові тарифи становлять від 0,5 – 1 % страхової суми. Страхові суми, за шкоду заподіяну життю і здоров'ю пасажирів, встановлюються:

- при виконанні польотів в межах України з розрахунку 20000 дол. США за кожне пасажирське крісло (згідно з Варшавською конвенцією);

- при виконанні міжнародних польотів у межах та на умовах, передбачених міжнародними угодами або законодавством країни, на території якої виконуються пасажирські перевезення.

Для отримання страхового відшкодування страхувальник повинен надати страховику копію письмової претензії від пасажирів або власників вантажу та всі документи, що стосуються настання страхового випадку, причин, розміру збитку.

Виплата страхового відшкодування здійснюється страховикаом на рідставі заяви страхувальник, страхового акта, а також оригіналів або нотаріально завірених копій таких документів:

- корінців авіаквитків та багажних квитанцій пасажирів повітряних суден;
- документів на перевезення вантажів та пошти;
- документів реєстрації події з повітряним судном;
- письмової претензії до страхувальника від вантажовідправників, пасажирів або їх правонаступників.

Основними видами обов'язкового страхування громадян від нещасних випадків на повітряному транспорті є такі:

- страхування членів екіпажу та авіаційного персоналу;
- страхування працівників замовника авіаційних робіт, а також осіб, пов'язаних із забезпеченням технологічного процесу при виконанні авіаційних робіт та пасажирів, які перевозяться за його заявкою без придбання квитків.

Відповідно до вищезазначених видів страхування застрахованими вважаються члени екіпажу, водії, службові пасажири. Зазначені особи вважаються застрахованими з моменту вступу на борт повітряного судна з метою виконання польоту до моменту залишення повітряного судна.

Об'єктами страхування є життя та здоров'я осіб, які вказані вище.

Страховими випадками доцільно вважати пригоду, яка пов'язана з експлуатацією повітряного судна і через яку сталися:

- загибель застрахованої особи чи отримання нею тілесного пошкодження із смертельним наслідком у разі авіаційної події;
- отримання застрахованою особою травм, які призвели до інвалідності;
- отримання застрахованою особою травм, які призвели до тимчасової втрати нею працездатності і зумовили госпіталізацію на строк понад 48 годин протягом 7 діб з моменту авіаційної чи наземної події.

Договір укладається, як правило, на 1 рік і діє на території всіх країн, де виконуються повітряні роботи.

Договори страхування для екіпажу і авіаційного персоналу укладаються підприємством.

Пасажири страхуються при купівлі квитка.

Страхові тарифи становлять не більше 2% страхової суми.

Страхова сума становить для:

- авіаційного персоналу – 50 тис.грн.;
- пасажирів – 17 тис.грн..

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає значення страхування автотранспортних ризиків?
2. Які уснують форми автотранспортного страхування?
3. Назвіть особливості морського страхування.
4. В чому полягає суть авіаційного страхування.

ТЕМА 7 – СТРАХУВАННЯ МАЙНА ГРОМАДЯН

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхування майна громадян, ознайомлення з особливостями страхування майна громадян.

Ключові поняття: страхувальник, об'єкт страхувальника, групи ризиків, види страхування особистої відповідальності громадян, страховий ризик,

План:

1. Необхідність і значення страхового захисту майна громадян.
2. Страхування будівель і споруд.
3. Страхування тварин у господарствах громадян.

1. Необхідність і значення страхового захисту майна громадян.

Будь яка непередбачена подія може призвести до великих майнових втрат для громадян. Одним із ефективних методів, який забезпечує їм відшкодування збитків, є страхування.

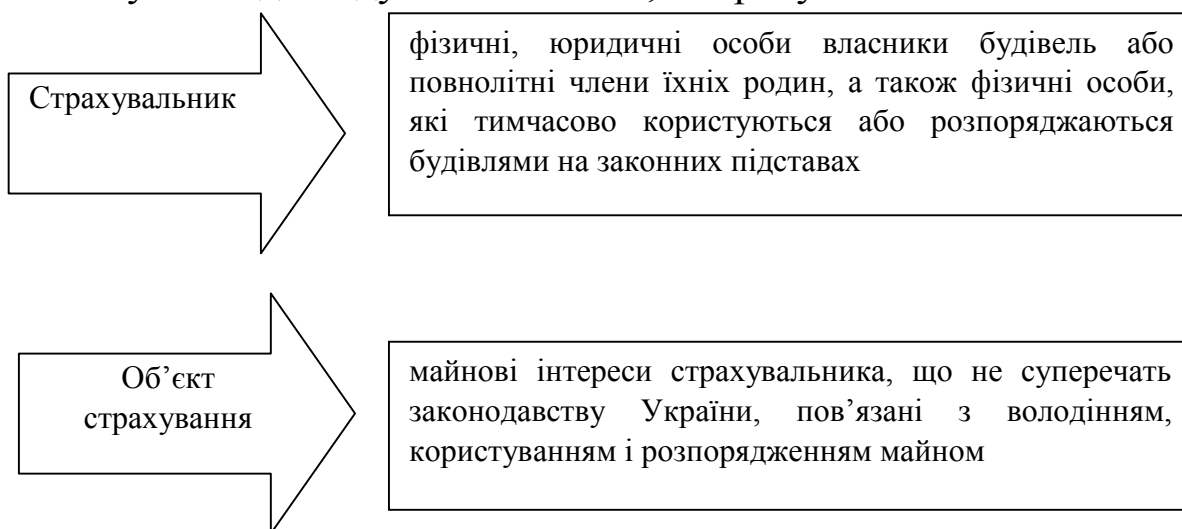

Рисунок 7.1 – Сутність об'єкту страхування майна громадян

Послуги щодо страхування майна громадян надаються в добровільній формі. Відповідно до правил страхування, розроблених страховиками, існують різні види страхових послуг, які страхові компанії надають громадянам–власниками майна.

Рисунок 7.2 – Види об'єктів страхування майна громадян

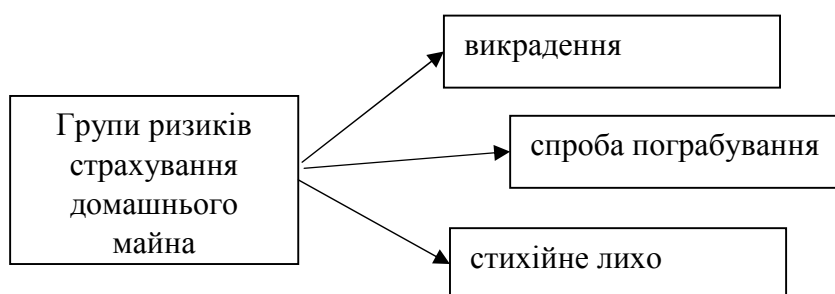
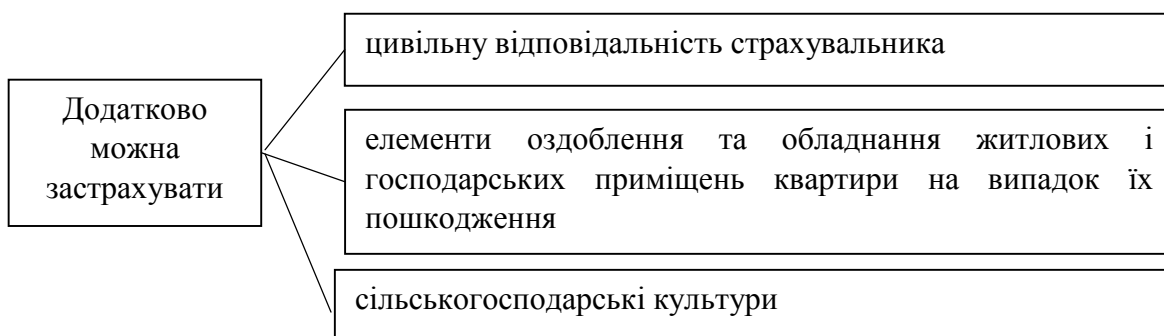

Рисунок 7.3 – Групи ризиків страхування майна громадян

Страхова сума складається страхувальником або на умовах програм страховика, але вона не повинна бути більшою за вартість застрахованого майна.

2. Страхування будівель і споруд

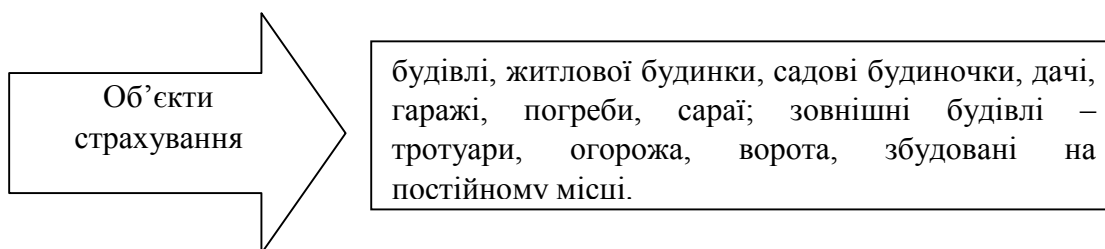

Рисунок 7.4 – Сутність об'єкту страхування будівель і споруд

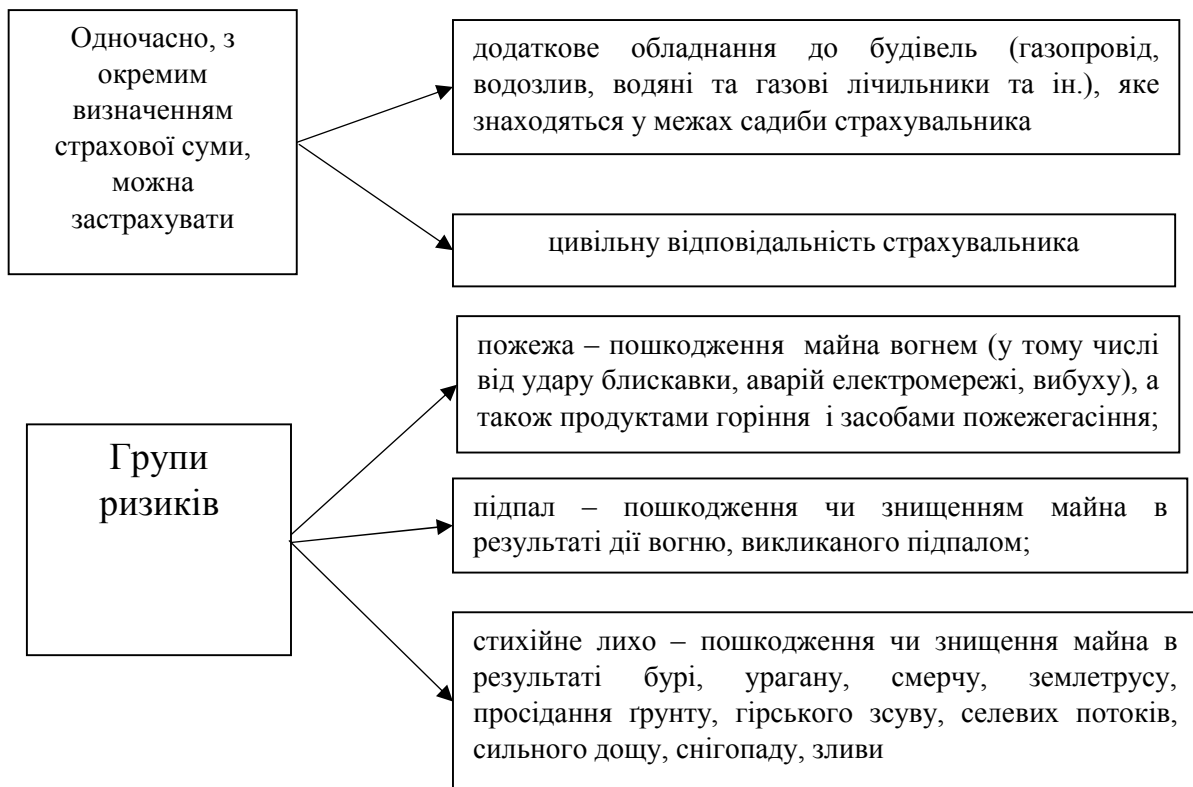

Рисунок 7.5 – Групи ризиків страхування будівель і споруд ***Страхування будівель не передбачає відшкодування збитків,*** що виникли через гниття, знос, ураження домовим грибком; конструктивні вади будівель, які були відомі страхувальникові до настання страхового випадку; навмисні дії страхувальника; ведення військових дій, виникнення громадських заворушень, конфіскацію майна, екологічні катастрофи.

Договір страхування укладається на підставі усної або письмової заяви страхувальника терміном на 1 рік або на кілька місяців.

Під час укладання договору страхування будівель насамперед важливо визначити їхню вартість (страхову оцінку). На її підставі визначають розмір страхової суми, страхового платежу, а в разі знищення або ушкодження будівель - розмір збитку та страхового відшкодування.

В Україні страхова сума визначається окремо для кожної будівлі, що приймається на страхування, за домовленістю страхувальника зі страховиком, але не може перевищувати дійсної вартості будівлі (страхова оцінка). Коли договір укладено на страхову

суму, що менша за страхову оцінку, ***страховик несе пропорційну відповідальність.***

Страхові платежі визначаються за розміром страхової суми, терміном страхування та ступенем ризику з одночасним використанням граничних розмірів тарифних ставок:

- на будівлі у сільській місцевості – від 0,2% до 0,45% страхової суми;
- на будівлі у містах – від 0,18% до 0,4% страхової суми.

Тарифна ставка встановлюється у % від страхової суми за рік.

Тарифна ставка залежить від:

- обсягу відповідальності страховика;
- вибраних ризиків;
- виду домашнього майна;
- умов зберігання майна;
- наявності пожежної та охоронної сигналізації;
- типу будівлі, в який знаходяться майно.

Розмір збитку:

- визначається окремо для кожного предмету домашнього майна;
- визначається окремо для кожного ризику знищення або ушкодження майна.

Страхове відшкодування дорівнює розміру визначених збитків за вирахуванням встановленої договором страхування франшизи та сум, отриманих страхувальником на відшкодування збитків від інших осіб, але не більше страхової суми.

Не приймаються на страхування:

- готівка в національній та іноземній валюті;
- цінні папери;
- технічні носії інформації;
- дорогоцінні метали;
- будівлі і приміщення в аварійному стані, а також ті що знаходяться в зоні загрози.

3. Страхування тварин у господарствах громадян

Страхування домашніх тварин здійснюється в розрізі окремих груп з певними віковими обмеженнями.

Об'єкти страхування:

- велика рогата худоба – віком від 1 місяця до 13 років;
- коні – від 1 місяця до 10 років;
- мули, кози, вівці – від 1 року;

- собаки – від 6 місяців до 10 років;
- хутрові звірі, нутрії, кролі – з 45-денного віку;
- бджолосім'ї;
- декоративні та екзотичні птахи та тварини.

На страхування не приймаються такі тварини:

➤ хворі; виснажені; ті, що перебувають у місцевості, де оголошений карантин. Не приймаються на страхування собаки, які не зареєстровані у спілці собаководів, Українському товаристві мисливців та рибалок або в Товаристві сприяння обороні України.

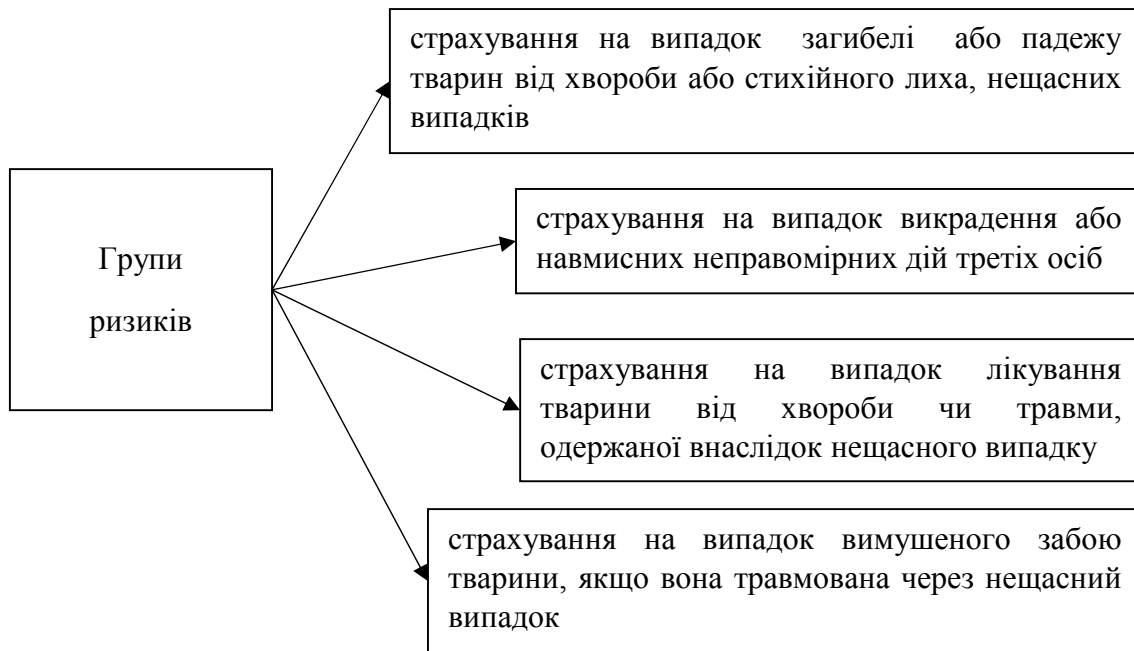

Рисунок 7.6 – Групи ризиків страхування тварин у господарствах громадян

Договір страхування домашніх тварин укладається, як правило, на 1 рік.

Страхова сума встановлюється на кожну тварину окремо. Її максимальний розмір не може перевищувати ринкової вартості тварини.

Розмір тарифних ставок для окремих груп тварин може становити від 1 до 10% від страхової суми. Згідно заяви страхувальника страхова сума за основним договором страхування може бути збільшена шляхом укладання додаткового договору на термін, що залишився до кінця дії основного договору.

Страховий платіж обчислюється за встановленою тарифною ставкою згідно правил страхування.

Сума збитку обчислюється:

1. у разі загибелі або викрадення тварин – у розмірі ринкової вартості тварини, що склалася в даному регіоні;

2. при вимушеному забої тварини – у розмірі різниці між ринковою вартістю тварини та вартістю придатного до вживання в їжу м'яса;

3. у разі лікування тварини від хвороби чи травми – у розмірі вартості лікування, що зазначена у спеціаліста ветеринарної служби.

Страхове відшкодування при страхуванні домашніх тварини базується на системі першого ризику. Це означає, що в разі настання страхового випадку страхове відшкодування виплачується страхувальнику в розмірі суми збитку, але не більшому за страхову суму.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте значення страхового захисту майна громадян.
2. Що може бути підставою для укладання договору страхування?
3. Назвіть види страхування особистої відповідальності громадян.
4. Що таке страховий ризик?
5. Від чого залежить тарифна ставка при страхуванні будівель і споруд?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

ТЕМА 8 – ЕКОНОМІЧНА СУТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхування відповідальності, ознайомлення з особливостями страхуванням відповідальності та його необхідність.

Ключові поняття: страхування відповідальності, об'єкт страхування, суб'єкт, мета страхування, страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів, види і типи договорів.

План:

1. Сутність страхування відповідальності.
2. Обов'язкове страхування відповідальності власників собак та громадян, що мають у власності зброю.

1. Сутність страхування відповідальності.

➤ **Страхування відповідальності** – це галузь страхової діяльності, де об'єктом страхування виступають майнові інтереси, що пов'язані з відшкодуванням збитків, завданих життю здоров'ю чи майну третьої фізичної особи, а також майну юридичної особи внаслідок будь-якої дії чи бездіяльності страхувальника.

Розвиток галузі страхування відповідальності має важливе значення як для захисту майнових інтересів осіб, винних у заподіяних збитках, так і осіб, яким завдані збитки.

Обов'язкові види страхування відповідальності (відповідно до Закону України «Про страхування» ст. 7.)

1. страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних з обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошті та вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;

2. страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів;

3. страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту;

4. страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварії екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру;

5. страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою;

6. страхування цивільної відповідальності тимчасового ліквідатора фінансової установи;

7. страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування збитків, які можуть бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів;

8. страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності;

9. страхування відповідальності щодо ризиків, пов'язаних із підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі;

10. страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів;

11. страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів;

12. страхування відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам;

13. страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї;

14. страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну;

15. страхування відповідальності морського судновласника;

16. страхування відповідальності виробників (постачальників) продукції тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій за шкоду, заподіяну третім особам.

Щодо *добровільних видів страхування відповідальності*, що потребують ліцензії, то їх в статті 6 Закону України «Про страхування» наведено чотири:

- ❖ страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- ❖ страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- ❖ страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- ❖ страхування відповідальності перед третіми особами іншої, ніж передбачена попередніми.

На добровільних засадах, наприклад, може страхуватися відповідальність виробника за якість продукції, відповідальність роботодавця тощо.

Мета страхування відповідальності – страховий захист економічних інтересів страхувальників, здатних заподіяти шкоду третім особам.

До *специфічних ознак* страхування відповідальності відносять:

1. суб'єктами страхових відносин є три сторони: страховик, страхувальник, третя сторона – застрахований, кому буде виплачуватись страхове відшкодування - наперед не визначений;
2. невизначена вартість об'єкта страхування; забезпечує відшкодування збитку третій особі та одночасно виступає у якості охорони майнових інтересів самого страхувальника;
3. страхова сума встановлюється в договорі як ліміт (межа) відповідальності страхувальника, яка може виникнути при заподіянні страхувальником шкоди, на весь термін дії договору страхування чи на один страховий випадок, а для обов'язкової форми — встановлюється Кабінетом Міністрів України і може змінюватись не пізніше, ніж за два місяці до початку нового календарного року за поданням Уповноваженого органу.

Страхування відповідальності *класифікується*:

1. *за формою здійснення*: добровільне, обов'язкове;
2. *за видами застрахованого суб'єкта страхових відносин*: юридичні особи; фізичні особи;

3. *за об'єктом страхування*: страхування заборгованості; страхування на випадок відшкодування шкоди;
4. *за видами договорів*: звичайні, додаткові; внутрішні, міжнародні.

2. Обов'язкове страхування відповідальності власників собак та громадян, що мають у власності зброю

Порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 9 липня 2002р. № 944.

Власником собаки вважається юридична чи фізична особа, яка здійснює догляд за собакою, що належить їй на праві власності або на інших підставах, які не суперечать законодавству (договір оренди, доручення тощо).

Об'єктом обов'язкового страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з відшкодуванням страхувальником збитку, заподіяного життю, здоров'ю та/або майну третіх осіб унаслідок агресивної та/або непередбачуваної дії собаки.

Відшкодуванню підлягає **прямий збиток**, заподіяний третій особі внаслідок агресивної та/або непередбачуваної дії собаки, якщо має місце причинний зв'язок між цією дією собаки і заподіяною нею шкодою. Розмір шкоди визначається в установленому законодавством порядку.

Страхова сума встановлюється:

1. у разі відшкодування спадкоємцям особи, яка померла внаслідок страхового випадку, - 11 000 гривень;
2. у разі призначення потерпілій фізичній особі I, II або III групи інвалідності - відповідно 8 250, 5 500, 2 750 гривень;
3. за кожний день непрацездатності потерпілої фізичної особи, розладу здоров'я у дитини - 20 гривень, але не більш як 2 500 гривень;
4. у разі пошкодження (знищення) майна третьої особи - у розмірі його балансової вартості, але не більш як 30 000 гривень.

Страховий тариф встановлюється у розмірі одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян терміном на один рік незалежно від породи собаки для фізичних осіб та два неоподатковуваних мінімуми доходів громадян терміном на один рік для юридичних осіб. Розмір безумовної франшизи становить три

неоподатковуваних мінімуми доходів громадян на страховий випадок.

Власники собак, породи яких визнано агресивними, до або під час реєстрації, перереєстрації повинні в установленому порядку укласти договір обов'язкового страхування відповідальності. У разі відсутності договору страхування реєстрація, пере-реєстрація собак не проводиться.

Договір страхування може бути укладений на термін від одного до трьох років.

Обов'язкове страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності зброю

Даний вид страхування здійснюється на умовах, визначених Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї» від 29.03.2002 р. № 402.

Страховальниками є громадяни України, які володіють, зберігають або використовують:

- бойову нарізну вогнепальну зброю армійських зразків або зброю, виготовлену за спеціальним замовленням;
- вихолощену та навчальну зброю;
- несучасну стрілецьку зброю;
- мисливську нарізну вогнепальну зброю (карабіни, малокаліберні гвинтівки, комбіновані рушниці тощо);
- мисливську гладкоствольну вогнепальну зброю;
- спортивну вогнепальну зброю (спортивні пістолети, револьвери, гвинтівки, рушниці, призначені для використання в спортивних цілях тощо);
- холодну зброю (арбалети, луки, мисливські ножі, катани, мечі, палаші, ятагани, фінські ножі, кортики, кинджали, багнети, багнеті-ожі, які не перебувають на озброєнні військових формувань);
- пневматичну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки калібру більш як 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, в яких снаряд (куля) приводиться в рух за рахунок стиснутих газів).

Страховальниками є також громадяни, які на законних підставах зберігають та використовують зброю, власниками якої є юридичні особи (крім військовослужбовців Збройних Сил та інших військових

формувань, працівників органів внутрішніх справ, прокуратури, суду та інших правоохоронних органів під час виконання ними службових обов'язків).

Страхова сума встановлюється:

у разі відшкодування спадкоємцям особи, яка загинула (померла) внаслідок страхового випадку, - 11000 гривень;

у разі призначення потерпілій третій особі I, II або III групи інвалідності - відповідно 8250, 5500, 2750 гривень;

за кожний день непрацездатності потерпілої третьої особи - 20 гривень, але не більш як 2500 гривень;

у разі пошкодження (знищення) майна - у розмірі балансової вартості пошкодженого (знищеного) майна внаслідок страхового випадку, але не більш як 30000 гривень.

У разі відсутності балансової вартості майна його розмір, що підлягає відшкодуванню, встановлюється за домовленістю між потерпілою третьою особою та страховиком, але не більш як 30000 гривень.

Якщо така домовленість не була досягнута, розмір збитків встановлюється за рішенням суду. У разі часткового пошкодження майна для виплати страхового відшкодування оцінюється вартість майна, що підлягає заміні або відновленню (вартість відновлення), у визначеному законодавством порядку.

Страховий тариф встановлюється у розмірі **одного неоподаткованого мінімуму** доходів громадян терміном на один рік незалежно від виду та кількості зброї водного громадянина.

Договір страхування може бути укладений на термін від одного до десяти років.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть особливості страхування відповідальності та його специфічний об'єкт.
2. Перелічіть види договорів страхування відповідальності.
3. Охарактеризуйте страхування цивільної відповідальності громадян, що мають у власності зброю.
4. Хто або що є суб'єктами страхування відповідальності?
5. В чому особливість обов'язкового страхування відповідальності власників собак?

ТЕМА 9 – СТРАХУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхування загальної цивільної відповідальності, ознайомлення з особливостями страхуванням загальної цивільної відповідальності.

Ключові поняття: цивільна відповідальність, об'єкт страхування, ліміт, страхова премія, екологічне страхування, забруднення, страховий тариф, страховий захист, позов.

План:

1. Добровільне страхування відповідальності суб'єкта підприємницької діяльності перед третіми особами за заподіяну їм шкоду внаслідок реалізації продукції.
2. Страхування відповідальності роботодавця.
3. Страхування відповідальності за екологічне забруднення.

1. Добровільне страхування відповідальності суб'єкта підприємницької діяльності перед третіми особами за заподіяну їм шкоду внаслідок реалізації продукції

Мета цього виду страхування – захистити страхувальника в разі претензій, що їх висувають споживачі його продукції (послуг), котрі ним надаються і за які він несе відповідальність згідно з цивільним законодавством.

Страховик бере на себе зобов'язання відшкодувати витрати, які страхувальник буде зобов'язаний відшкодувати за випадкові пошкодження, спричинені здоров'ю, включаючи смерть, третіх осіб, що трапились у період терміну страхування та причиною яких була реалізована продукція підприємства - страхувальника.

Не визнаються страховими випадками події, що сталися в разі:

- навмисних дій страхувальника, спрямованих на настання страхового випадку або його грубої нео-бережності;
- реалізації продукції, строк придатності якої закінчився;
- недотримання правил і умов зберігання продукції;
- недотримання правил і умов користування продукцією;
- недоліків (дефектів) продукції, які були відомі страхувальнику до їх реалізації;
- невиконання страхувальником обов'язку відкликати продукцію або інформувати споживачів про її небезпечні властивості, які стали відомі страхувальнику до настання страхового випадку;

➤ недодержанням страхувальником положень законодавства або відомчих нормативів, порушення яких призвело до настання страхового випадку або визначено як злочин; проведення третьою особою чи страхувальником експериментів та дослідів.

Страховий захист не розповсюджується на відповідальність страхувальника за моральну шкоду та непрямі збитки, завдану третім особам, а також його відповідальність перед органами державної влади та контрагентами по Договорах на реалізацію продукції.

Страховик звільняється також від відповідальності за повне або часткове виконання своїх зобов'язань перед страхувальником, якщо це сталося внаслідок обставин непереборної сили, що виникли в результаті подій надзвичайного характеру, які страховик та страхувальник не могли передбачити та яким не могли запобігти розумними мірами, а саме:

- ядерний вибух, радіаційне випромінювання, військові дії, повстання та страйки, рішення вищих законодавчих та виконавчих державних органів, які набрали чинності після укладання договору страхування які перешкоджають виконанню страховиком своїх зобов'язань.

Страхова сума зазначається в договорі страхування за домовленістю між страховиком та страхувальником, виходячи з річного обігу реалізації страхувальником продукції та виду продукції.

В договорі визначається також страхова сума по відповідальності за кожен страховий випадок на одну потерпілу особу. Договір може передбачати умову власної участі страхувальника у відшкодуванні збитків - франшизу. Страхові тарифи розраховують-ся актуарно та ідентифікуються для кожного підприємства індивідуально.

Договір страхування переважно укладається на один рік і набирає чинності 300 години дня, зазначеного в договорі страхування, як дата початку дії договору страхування, але не раніше надходження страхового платежу на розрахунковий рахунок чи в касу страховика.

Підставою для укладання договору є заява страхувальника. Підприємство має також подати копії договорів поставок продукції, що планується до реалізації; ліцензію на право торгівлі продукцією (якщо така ліцензія передбачена чинним законодавством України на момент укладання договору страхування).

Установлення правових зв'язків між страховиком та страхувальником визначає певне коло зобов'язань суб'єктів страхових відносин, детально прописаних у договорі.

При настанні страхового випадку страхувальник зобов'язаний повідомити про це **протягом двох робочих днів** після того, як стало відомо або мало бути відомо про настання страхового випадку, шляхом подачі письмової заяви.

Обов'язки страхувальника:

- ❖ вжити всіх можливих заходів для з'ясування причин та наслідків страхового випадку;
- ❖ негайно сповістити страховика про обставини та обсяг всіх вимог, які пред'явлено страхувальнику в зв'язку зі страховим випадком або про розпочате проти нього судове провадження;
- ❖ забезпечити, наскільки це можливо, участь страховика у встановленні розміру заподіяної шкоди і надати йому всю доступну інформацію та документацію для висновків щодо причин, дії й наслідків страхового випадку, про характер та розмір заподіяного збитку;
- ❖ не відшкодовувати збитків, не визнавати частково або цілком вимоги, які пред'являються йому у зв'язку зі страховим випадком, а також не приймати на себе будь-яких прямих або непрямих зобов'язань з урегулювання таких вимог без попереднього узгодження із страховиком.

Для підтвердження настання страхового випадку та розміру збитків необхідно подати такі документи:

- 1 заява страхувальника на виплату страхового відшкодування і договір страхування;
- 2 акт службового розслідування події, яка призвела до настання відповідальності страхувальника;
- 3 акти експертиз про оцінку наслідків використання продукції, що складаються незалежними спеціалізованими організаціями, документи органів захисту прав споживачів, контролю за якістю продукції, правоохоронних органів, місцевих органів влади;
- 4 документи медичних установ, що свідчать про причинний зв'язок між настанням страхового випадку та використанням товару третьою особою (потерпілою особою);
- 5 судові рішення або претензію (позов) про майнову відповідальність страхувальника (документи та розрахунки);
- 6 при тимчасовій втраті працездатності потерпілою особою - документ, що свідчить про тимчасову втрату працездатності;
- 7 при встановленні групи інвалідності потерпілій особі - довідка МСЕК про встановлення групи інвалідності;

8 у випадку смерті потерпілої особи - свідоцтво про смерть та документ, що підтверджує право спадкоємця на страхове відшкодування (право на спадок);

9 документи, що засвідчують понесені страхувальником витрати з метою запобігання чи зменшення розмірів збитків.

Виплата страхового відшкодування здійснюється страховиком на підставі складеного ним страхового акту **протягом двох робочих днів після** дати прийняття рішення про виплату страхового відшкодування, якщо інше не передбачене договором страхування. Рішення про виплату страхового відшкодування приймається страховиком протягом **10 (десяти) робочих днів** з дня отримання всіх необхідних документів, що підтверджують настання страхового випадку, якщо інше не передбачене договором страхування.

Страхове відшкодування виплачується страхувальнику після отримання від нього платіжних документів про компенсацію суми відшкодування збитків третій особі або за письмовою заявою страхувальника - самій потерпілій особі.

Конкретний розмір відшкодування по страховому випадку встановлюється страховиком на підставі отриманих від страхувальника документів.

При цьому страхове відшкодування на одну потерпілу особу сплачується у відсотках від страхової суми:

- у випадку смерті потерпілої особи - 100 % (страхове відшкодування сплачується спадкоємцю);
- при встановленні 1 групи інвалідності потерпілій особі - 100 %;
- при встановленні 2 групи інвалідності потерпілій особі - 80 %;
- при встановленні 3 групи інвалідності потерпілій особі - 60 %;
- при тимчасовій втраті працездатності - 0,2 % від страхової суми за кожний день непрацездатності, але не більше 50 % від страхової суми.

2. Страхування відповідальності роботодавця

Підвищення матеріальної відповідальності роботодавців перед членами трудового колективу є важливим соціально значущим аспектом у взаємовідносинах між роботодавцем та працівником.

Укладання договору страхування відповідальності надає можливість захисту майнові інтереси роботодавця, пов'язані з його обов'язком компенсувати шкоду.

Відповідальність страхувальника за заподіяну шкоду життю, здоров'ю, працездатності, особистому майну працівників повинна бути встановлена відповідно до Цивільного Кодексу України, діючих «Правил відшкодування власником підприємства, установи й організації або уповноваженим ним органом шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків» та іншими правовими актами.

Страховими випадками за даним видом страхових послуг вважаються травми працівників підприємства будь-якого походження (хімічна, механічна, термічна тощо), отримані ними внаслідок:

- аварій, пожеж, руйнації будинків, споруд та конструкцій;
- теплових ударів й опіків; обмороження й утоплення; враження електричним струмом та блискавкою;
- гострих отруєнь;
- нанесення тілесних пошкоджень іншою особою (включаючи навмисне вбивство);
- стихійних лих та надзвичайних подій;
- інших чинників.

За згодою сторін встановлюється:

- ліміт відповідальності по відшкодуванню втраченої заробітної плати (або відповідної її частини) залежно від ступеня втрати потерпілим професійної працездатності;
- ліміт відповідальності щодо виплати в установлених випадках одноразової допомоги потерпілому (членам сім'ї та утриманцям потерпілого);
- ліміт відповідальності щодо компенсації витрат на медичну й соціальну допомогу (витрати на придбання ліків, додаткове харчування, протезування, сторонній догляд тощо, якщо встановлено, що потерпілий потребує в цих видах допомоги й не має права на їхнє безкоштовне одержання).

Розмір страхової премії визначається залежно від заявленого страхувальником річного фонду заробітної плати підприємства та ставки страхового тарифу. Конкретні страхові тарифи встановлюються у страховому полісі за згодою сторін з урахуванням характеру виробництва, кількості працівників та їх професійних категорій, статистики виробничого травматизму, обраних лімітів відповідальності та інших чинників, що впливають на оцінку ризику.

У рамках страхування відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та/або майну працівників страхове відшкодування здійснюється у межах відповідних *страхових лімітів*:

- ❑ у випадку *тимчасової непрацездатності* (без її зниження, внаслідок травми на виробництві, після проходження курсу лікування) здійснюються додаткові витрати на лікування, у рамках встановленого ліміту відповідальності по виплаті одноразової допомоги;
- ❑ у випадку *стійкої повної або часткової втрати професійної працездатності (інвалідності)* передбачені різноманітні форми страхових відшкодувань, а саме: втраченої заробітної плати (або відповідна її частина залежно від ступеня втрати професійної працездатності середньомісячного заробітку працівника, що він мав до одержання ушкодження здоров'я); одноразова допомога, розмір якої визначається виходячи з середньомісячного заробітку потерпілого за кожний відсоток втрати працівником професійної працездатності; компенсація витрат на медичну та соціальну допомогу (витрати на придбання ліків, додаткове харчування, протезування, сторонній догляд тощо);
- ❑ у випадку *смерті постраждалої особи* у результаті нещасного випадку на виробництві право на отримання страхового відшкодування надається спадкоємцям. Розмір страхових виплат, як правило, залежить від ліміту відповідальності страховика та визначається при укладанні договору страхування.

3. Страхування відповідальності за екологічне забруднення.

Екологічне страхування – це страхування цивільної відповідальності підприємств за заподіяну шкоду фізичним та юридичним особам внаслідок техногенно-екологічних аварій чи випадкового забруднення навколишнього природного середовища.

Забруднення можна «значити як антропогенне зумовлене надходження речовин та енергії в природне середовище, яке викликає погіршення його стану з точки зору еколого-санітарного благополуччя нині та у віддаленому майбутньому й економічних інтересів суспільства.

В Україні здійснюється добровільне та обов'язкове державне та інші види страхування громадян та їхнього майна, майна й доходів підприємств, установ і організацій на випадок шкоди, заподіяної

внаслідок забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів.

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 49. **Екологічне страхування** запроваджується з метою:

1. створення страхових фондів для попередження екологічних аварій і катастроф;
2. відшкодування збитків, спричинених юридичним і фізичним особам внаслідок забруднення довкілля;
3. забезпечення умов проживання населення та функціонування підприємств у зонах надзвичайних екологічних ситуацій.

Об'єктом страхування є відповідальність підприємств за збитки при реалізації будь-якого екологічного ризику забруднення навколишнього середовища та потенційного економічного збитку, спричиненого забрудненням виробничими, побутовими, іншими відходами, транспортними засобами, а також забрудненням при:

- розширенні, проектуванні, будівництві, спорудженні об'єктів;
- використанні засобів захисту рослин, мінеральних добрив; нових біологічно активних речовин, засобів біотехнологій;
- виконанні фундаментальних або прикладних наукових розробок, впровадженні обладнання з підвищеною екологічною безпекою;
- викидах радіоактивних речовин;
- транспортуванні, розміщенні на території України екологічно небезпечних матеріалів.

Строк дії договору страхування один рік. Як правило, через великі затрати на розробку умов страхування, розробку та впровадження програми превентивних заходів, витрат на здійснення контролю страхувальнику вигідно партнерство на 5-10 років.

Страховий тариф встановлюються у відсотках до страхової суми за кожним ризиком окремо. Розміри страхових тарифів коливаються в межах від 0,2 до 5%.

Розмір страхового внеску залежить від обсягу страхових зобов'язань, які бере на себе страховик, тобто переліку страхових випадків, страхової суми, періоду несення відповідальності страховиком за договором страхування (як правило, до трьох років з моменту аварійної ситуації).

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає суть цивільної відповідальності?

2. Для чого існує страхування діяльності роботодавця?
3. Назвіть суб'єкти та об'єкти страхування відповідальності виробника за якістю продукції.
4. Визначте важливість екологічного страхування.

ТЕМА 10 – СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад страхування професійної відповідальності, ознайомлення з особливостями страхування професійної відповідальності.

Ключові поняття: професійна відповідальність, види страхування професійної відповідальності, страхування професійної відповідальності, суб'єкти страхування, предмет договору, розмір франшизи.

План:

1. Сутність страхування професійної відповідальності.
2. Страхування професійної відповідальності приватного нотаріусу.

1. Сутність страхування професійної відповідальності.

Професійна відповідальність (Professional Indemnity) – це майнова відповідальність спеціалістів різних професій, недостатня кваліфікація, помилки та упущення яких внаслідок необачності чи недбалості можуть спричинити шкоду клієнтові.

Страхування професійної відповідальності – це страхування, де об'єктом страхування виступає відповідальність перед третіми особами (громадянами та господарюючими суб'єктами) *внаслідок якої-небудь дії або бездіяльності страхувальника*. Страхування професійної відповідальності передбачає можливість при заподіянні шкоди як здоров'ю, так і майну третіх осіб в силу закону або за рішенням суду виробляти відповідні виплати, що компенсують заподіяну шкоду.

Страхові випадки:

- ▶ виникнення будь-яких упущень, недоглядів, необережності і т.п. особи, що займається професійною діяльністю.

При цьому мається на увазі, що ця особа володіє необхідною компетенцією для заняття даним видом діяльності і відноситься до своїх обов'язків сумлінно, виконуючи всі вимоги, що пред'являються до даної професії.

Підтвердженням рівня кваліфікації особи, що займається професійною діяльністю, є наявність у нього сертифікатів, дипломів або інших документів, що підтверджують його професійне вміння.

Залежно від роду діяльності особи певної професії може бути завдано шкоди здоров'ю, матеріальний або фінансовий збиток.

Особливості страхування професійної відповідальності:

- Нерідко проходить значний період часу (кілька років) між здійсненням помилки або упущення страхувальником, фактом нанесення збитку, часом фактичного його виявлення страхувальником і визначення суми понесеного збитку. За цей час інфляція може звести нанівець розмір встановленого за договором ліміту відповідальності, або страховик, який видав поліс, може зникнути з ринку з різних причин (банкрутство, злиття з іншою компанією, відхід з ринку і т.п.);
- Поліси базуються на принципі заявлених збитків, таким чином страховики обмежують свою відповідальність, відсікаючи довготривалі збитки;
- Має місце переважно досудовий або позасудовий спосіб врегулювання претензій у зв'язку з бажанням страхувальника запобігти розголошенню обставин справи і мінімізувати збиток своєї ділової репутації, що часто суперечить інтересам страхової компанії, що віддає перевагу судовий розгляд претензії і зниження суми позову;
- У Законі України "Про страхування" серед довгого списку обов'язкових видів значиться і "обов'язкове страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України. У той же час конкретний перелік таких професій Кабмін окремим актом все ще не визначив. До цих пір існує тільки проект цього Переліку.

Найпоширеніше страхування відповідальності для наступних категорій фахівців:

- проектних організацій, архітекторів, дизайнерів;
- бухгалтерів;
- приватних лікарів та медичних установ;
- ріелторів та ріелторських компаній;
- нотаріусів;
- оцінювачів та оцінювальних компаній;
- митних брокерів;
- адвокатів та юридичних компаній;
- охоронних організацій;
- аудиторів та аудиторських компаній тощо.

Страхування професійної відповідальності різних фахівців розглянута в табл.10.1.

Таблиця 10.1. Характеристика різних видів страхування професійної відповідальності

Фахівець	Страхові випадки
Архітектор	Помилковий вибір розрахункових навантажень, правил і норм проектування.Прорахунок та помилка при використанні правил і норм проектування чи проведенні інженерних розрахунків. Інші помилки при складанні планів, специфікацій та проектно-технічної документації.
Юрист	Неповне або невірне консультування з правових питань. Помилка при складанні документів правового характеру. Помилка при представленні інтересів третіх осіб в органах державної влади, місцевого самоврядування, судових органах тощо.
Аудитор/ Бухгалтер	Невиявлення порушень встановлених правил оформлення та складання бухгалтерських та інших документів, а також невідповідності їх змісту законодавству України. Порушення правил ведення обліку та складання звітності, нарахування та сплати податків та інших обов'язкових платежів тощо.
Оцінювач	Використання невірно обраного стандарту оцінки вартості об'єкту. Ненавмисна помилка при вимірюваннях та розрахунках. Інші помилки, упущення, що призвели до невірної оцінки.
Нотаріус	Нотаріус не попередив клієнта про наслідки вчинених нотаріальних дій і юридична непоінформованість завдала клієнтові шкоду. Нотаріус не зберіг в таємниці конфіденційну інформацію, що стала йому відома у зв'язку зі здійсненням його професійної діяльності. Нотаріус завдав матеріальної шкоди клієнтові внаслідок допущеної ним при здійсненні нотаріальної дії ненавмисної помилки. Нотаріус завдав третім особам шкоди внаслідок втрати документів, які знаходились у його розпорядженні та належали третім особам.
Митний брокер	Несплати встановлених законодавством України податків і зборів з товарів і транспортних засобів, що ним декларуються.Недотриманням умов і обмежень на використання і розпорядження товарами і транспортними засобами, по відношенню до яких митне оформлення не завершено. Вилученням товарів, транспортних засобів, накладання арешту в результаті ненавмисних порушень Страхувальником митних правил. Ненавмисним розголошенням відомостей, одержаних ним у зв'язку із вчиненням декларування товарів.
Лікар	Заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта в результаті ненавмисної помилки страхувальника (застрахованої особи) при встановленні діагнозу. Заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта в результаті ненавмисної помилки страхувальника (застрахованої особи) при проведенні курсу лікування. Смерть пацієнта в результаті ненавмисної помилки страхувальника (застрахованої особи). Інші варіанти прояви страхового ризику.

В Україні вартість поліса страхування професійної відповідальності становить від 0,2 до 8% страхової суми (в більшості випадків – 0,5-3%).

Розмір страхового платежу залежить **від умов** (страхова сума, франшиза, покриття), **від бізнесу клієнта** (виду діяльності, наданих послуг, досвіду роботи, кількості працівників, які залучаються для здійснення основної діяльності, обороту компанії), а також від **історії збитків**. Страховий тариф залежить від виду професійної діяльності, обсягів надання послуг, кваліфікації та других факторів.

2. Страхування професійної відповідальності приватного нотаріуса.

Постанова КМУ від 19.08.2015 № 624 регулює Порядок і Правила проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса

Цей Порядок і Правила визначають **механізм** проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватних нотаріусів під час вчинення ними нотаріальних дій та здійснення функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Суб'єктами обов'язкового страхування є:

1) страховики – фінансові установи, які отримали ліцензію на проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса;

2) страхувальники – нотаріуси, які займаються приватною нотаріальною діяльністю, та приватні нотаріуси, які здійснюють функції державного реєстратора прав на нерухоме майно (далі - приватні нотаріуси);

3) треті особи – фізичні або юридичні особи, яким заподіяно шкоду внаслідок вчинення приватним нотаріусом нотаріальних дій та/або здійснення функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно.

Предметом договору обов'язкового страхування є майнові інтереси, які не суперечать закону і пов'язані з обов'язком страхувальника відшкодувати шкоду, заподіяну третім особам внаслідок вчинення нотаріальних дій та/або здійснення функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно або недбалості страхувальника.

Страховими ризиками є майнова шкода, що може бути заподіяна третім особам внаслідок вчинення незаконних дій або недбалості страхувальника під час вчинення ним нотаріальних дій в період дії договору обов'язкового страхування.

Страховим випадком є заподіяння третім особам майнової шкоди внаслідок вчинення незаконних дій або недбалості страхувальника під час вчинення ним нотаріальних дій, що мало місце в період дії договору обов'язкового страхування. Факт настання страхового випадку встановлюється на підставі судового рішення, що набрало законної сили, або визнаної страхувальником та погодженої страховиком письмової вимоги (претензії) третьої особи.

Не визнаються страховими випадками події, що сталися внаслідок:

1) подання особою, що звернулася до нотаріуса, неправдивої інформації щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії, недійсних та/або підроблених документів;

2) якщо особа, що звернулася до нотаріуса, не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа.

Страхова сума встановлюється за згодою сторін, але не може бути меншою, ніж тисяча мінімальних розмірів заробітної плати.

Максимальний розмір страхового тарифу з розрахунку на один рік страхування становить:

0,3 відсотка страхової суми, якщо договором обов'язкового страхування не передбачається встановлення франшизи;

0,1 відсотка страхової суми, якщо договором обов'язкового страхування передбачається встановлення франшизи.

Розмір франшизи (частини збитків, що не відшкодовується страховиком) визначається за згодою сторін у договорі обов'язкового страхування, але не може перевищувати 5 відсотків розміру страхової суми.

У разі настання страхового випадку страховик здійснює виплату страхового відшкодування в **розмірі заподіяної третій особі** майнової шкоди, визначеному судовим рішенням, що набрало законної сили, або письмовою вимогою (претензією) третьої особи, визнаною страхувальником та погодженою страховиком. Сума всіх страхових відшкодувань за договором обов'язкового страхування не може перевищувати зазначену в ньому страхову суму.

Страхове відшкодування здійснюється страховиком відповідно до договору обов'язкового страхування на підставі

судового рішення, що набрало законної сили, або визнаної страхувальником та погодженої страховиком письмової вимоги (претензії) третьої особи.

У разі настання страхового випадку страхувальник подає страховику копію судового рішення або визнану ним письмову вимогу (претензію) третьої особи протягом 10 робочих днів з дня їх отримання страхувальником.

Для отримання страхового відшкодування третя особа подає страховику письмову заяву про виплату страхового відшкодування за встановленою страховиком формою, до якої додаються:

1) копія судового рішення, що набрало законної сили, або визнаної страхувальником та погодженої страховиком письмової вимоги (претензії) третьої особи, згідно з якими виникає обов'язок страхувальника відшкодувати заподіяну третій особі майнову шкоду;

2) копія документа, що посвідчує третю особу, - для фізичної особи або копія виписки з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців - для юридичних осіб.

Підстави для відмови страховика у страховому відшкодуванні:

1) навмисні дії страхувальника, спрямовані на настання страхового випадку. Зазначена норма не поширюється на дії, пов'язані з виконанням ним громадянського чи службового обов'язку, в стані необхідної оборони (без перевищення її меж) або захисту майна, життя, здоров'я, честі, гідності та ділової репутації. Кваліфікація дій страхувальника встановлюється відповідно до законодавства;

2) вчинення страхувальником умисного злочину, що призвів до настання страхового випадку;

3) подання страхувальником свідомо неправдивих відомостей про предмет договору обов'язкового страхування або про факт настання страхового випадку;

4) інші випадки, передбачені законом.

За договором обов'язкового страхування не відшкодовується:

1) шкода, визначена письмовою вимогою (претензією) третьої особи, що визнана страхувальником, але не погоджена страховиком;

2) шкода, заподіяна внаслідок подій, що відбулися до початку або протягом дії договору з причин, що виникли до набрання ним чинності;

3) шкода, заподіяна внаслідок військових дій, маневрів або здійснення інших військових заходів, громадянської війни, терористичного акту;

4) моральна шкода, інші непрямі збитки.

Страховик:

Особливості укладення договорів обов'язкового страхування

Договори обов'язкового страхування укладаються за формою типового договору згідно з додатком строком не менш як на один рік.

Договори обов'язкового страхування укладаються на підставі письмової заяви страхувальника, складеної за формою, встановленою страховиком, яка містить інформацію про предмет договору та обставини, що мають істотне значення для оцінки ступеня страхового ризику. Відповідальність за достовірність і повноту такої інформації покладається на страхувальника.

У разі зміни ступеня страхового ризику до договорів обов'язкового страхування на підставі заяви однієї із сторін за їх згодою вносяться зміни.

Страховий платіж вноситься страхувальником у повному обсязі в розмірі та у строки, зазначені в договорі обов'язкового страхування.

Під час укладання договору обов'язкового страхування страхувальнику може бути надана можливість внести страховий платіж частинами в розмірі та у строки, зазначені в договорі, за умови, що кожна чергова частина вноситься до закінчення періоду, за який плата вже внесена.

Зміни до договору обов'язкового страхування вносяться за згодою сторін у письмовій формі шляхом укладення додаткових договорів, що є невід'ємною частиною договору обов'язкового страхування.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке професійна відповідальність?
2. Від чого залежить розмір страхового платежу?
3. Охарактеризуйте види страхування професійної діяльності.
4. Що таке розмір франшизи?
5. Як визначається розмір страхового відшкодування?

РЕКОМЕНДОВАНІ ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ АКТИ:

1. Базилевич В.Д. Страхування : підручник / В.Д. Базилевич. – К. : Знання, 2012. – 1019 с.
2. Говорушко Т. А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку : монографія / Т. А. Говорушко, В. М. Стецюк, О. Ю. Толстенко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.
3. Дорошенко С. Л. Зростання капіталізації страхових компаній у контексті глобалізаційних законодавчих змін / С. Л. Дорошенко // Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації : зб. мат-в II Міжнар.наук.- практ. конф. (10, 11 вітня 2014 р., м.Київ). – К. : Лазурит Поліграф, 2014. – С.103–105.
4. Офіційний сайт державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrproject.gov.ua.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Європейської організації страхування та пенсійного забезпечення (ЕІОРА) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eiopa.europa.eu>
7. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nfp.gov.ua>.
8. Полчанов А. Ю. Теоретичні основи страхового менеджменту / А. Ю.Полчанов // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2014. – № 2. – С. 282-287. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vzhdtu_econ_2014_2_44.pdf
9. Рейтинг страхових компаній України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com>
- 10.Рябенко Г.М. Страхування : [навч. посіб] / Г.М. Рябенко, Н.М. Сіренко, А.С. Кравченко. – М. : МНАУ, 2014. –426 с.
- 11.Яворська, Т. В. Державне регулювання страхового підприємництва в Україні : монографія / Т. В. Яворська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 420 с.
- 12.Global marine insurance report 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iumi.com/committees/facts-a-figurescommittee/ statistics>

Навчальне видання

Шишпанова Наталія Олександрівна

Страхування майна та відповідальності

Курс лекцій

Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк. 5.6

Тираж 30 прим. Зам. № _____

Надруковано у видавничому відділі

Миколаївського національного аграрного університету.

54020 м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 490 від 20.02.2013 р.